

Zones de conflictes:

El paper de la dona periodista

Marina Martínez García
Treball Final de Grau de Comunicació
Tutora: Pepa Badell Serra
Curs 2015-2016

El paper de les dones periodistes en zones de conflicte

RESUM: El periodisme de guerra ha estat present en tots els conflictes de la història. Els mitjans han anat evolucionant en relació a la seva manera de treballar, de la mateixa manera que han evolucionat els periodistes encarregats de cobrir la notícia. Tot i així, aquells professionals que han hagut de patir més canvis i adaptar-se a noves maneres de treballar, noves ideologies, etc., han estat les dones periodistes de guerra.

A causa d'aspectes com la religió, la cultura o l'educació, les dones periodistes s'han vist obligades a demostrar d'altra manera la seva validesa pel treball que un home en les mateixes condicions laborals.

A dia d'avui continuen havent discriminacions envers les dones en àmbits generals; no solament en el periodisme. Per tant, hem volgut centrar-nos en el paper d'aquestes professionals, tant desconegut per la majoria de nosaltres i alhora tant important i imprescindible.

PARAULES CLAU: periodisme de guerra, dones periodistes, conflictes bèl·lics, drets i deures.

The role of women journalists in conflict zones

ABSTRACT: The media war has been present in all conflicts in history. The media have evolved in relation to the way they work in the same way that has evolved journalists responsible for covering the news. However, those professionals who have had to suffer more changes and adapt to new ways of working, new ideologies, etc., were women war reporters.

Because of issues such as religion, culture and education, women journalists have been forced to prove otherwise its validity by a man working in the same working conditions.

Currently there is discrimination against women in general areas; not just the media. Therefore, we wanted to focus on the role of these professionals, unknown to most of us and yet both important and essential.

KEYWORDS: war reporting, women journalists, conflicts, rights and duties.

ÍNDIX

PRIMERA PART	5
Introducció	5
1. Metodologia	8
2. Marc teòric.....	11
Capítol I: Contextualització: El periodisme de guerra	11
1.1. Definició del periodisme de guerra	11
1.2. Funcions del periodisme en els conflictes bèl·lics	17
1.3. Competències del/la periodista en els conflictes bèl·lics.....	19
1.4. Evolució dels mitjans de comunicació i de la informació en el periodisme de guerra	20
Capítol II: El paper de la dona en el periodisme de guerra.....	23
2.1. Figures pioneres en el periodisme de guerra.....	23
2.2. Els empresonaments dels periodistes a zones de conflicte.....	27
2.3. Figures femenines en els conflictes bèl·lics a l'actualitat	36
Capítol III: Anàlisi de l'actualitat.....	38
3.1 Conflictes actuals.....	38
3.2 Retrat del treball periodístic a les zones de conflicte	45
3.2.1 Visió general del periodisme de guerra.....	45
3.2.2 Paper de la dona periodista des del punt de vista dels companys de professió	48
3.2.3 Paper de la dona periodista en relació amb les fonts d'informació.....	51
3.2.4 Infravaloració de les dones periodistes en la professió	54
Conclusions.....	58
Bibliografia	61
Annex I.....	68
1. Entrevista Anna Teixidor Colomé (4 de maig del 2016)	68
2. Entrevista a Gervasio Sánchez (26 de maig del 2016).....	74
3. Entrevista a Érika Reija (16 de maig del 2016).....	80
4. Entrevista a Laura Fernández (12 de maig del 2016)	85
5. Entrevista Laura J. Varo (17 de maig del 2016).....	94

PRIMERA PART

Introducció

En aquest treball, sota el nom de 'El paper de les dones periodistes en els conflictes bèl·lics', es vol tractar en profunditat el paper d'aquestes professionals en els territoris de guerra.

Al 2015, segons el informe de 'Reporteros sin Fronteras'¹, 110 periodistes van ser assassinats arrel del seu treball o per motius sospitosos. En 67 d'aquests casos, la organització va afirmar, de manera oficial, que els periodistes van ser assassinats degut a la seva professió o mentre l'exercien; en els altres casos, es sospita que la seva professió podia ser la causa.

En relació amb les zones més mortífers del món, aquest mateix informe, mostra que Iraq, Síria i França van ser al cap de la llista al 2015. França, com a novetat, degut a l'atemptat que es va produir a *Charlie Hebdo*². Si parlem de les zones on més periodistes segrestats hi ha, trobem al cap de la llista Síria (23), Iemen (13) i Iraq (10).

Concretament, centrant-nos en el sexe femení, es van enregistrar dues periodistes que van morir, una a Somàlia i una altra a França. Alhora, en la primera part de l'informe³ sobre periodistes segrestats o desapareguts, es troba una dona periodista. La quantitat de dones, al 2015, no mostra dades elevades respecte a les dades d'homes periodistes que han estat assassinats o segrestats; però la pregunta és: Aquesta quantitat que mostra l'informe és perquè hi ha poques dones cobrint conflictes bèl·lics?

¹ Reporteros sin fronteras (2015) *Balance anual de RSF: 110 periodistas asesinados en 2015*. [article en línia]. [Data de consulta : 10 d'abril]

<<http://www.rsf-es.org/news/balance-anual-de-rsf-110-periodistas-asesinados-en-2015/>>

² El Mundo (2015) *Atentado Yihadista a Charlie Hebdo en Francia*. [article en línia]. [Data de consulta: 10 d'abril].

<<http://www.elmundo.es/e/ch/charlie-hebdo.html>>

³ Reporteros sin fronteras (2015) *Balance anual 2015 de RSF: 54 periodistas secuestrados en todo el mundo*. [Article en línia]. [Data de consulta: 10 d'abril]. <<http://www.rsf-es.org/news/balance-anual-2015-de-rsf-54-periodistas-secuestrados-en-todo-el-mundo/>>

A partir de la hipòtesi sobre que les dones periodistes estan menyspreadades i tenen menys drets en l'àmbit del periodisme de guerra i en la cobertura dels conflictes, es vol arribar a demostrar que és així, o en el cas contrari, poder refutar-ho. Per tant, s'analitzarà a partir d'un recorregut per la història fins a l'actualitat a través de la visió de figures pioneres d'abans i d'ara i coneixerem els seus punts de vista personals per, així, obtenir informació de primera mà.

Per què se li dóna tan poca importància als professionals que cobreixen conflictes arreu del món? I, concretament, per què som capaços de reconèixer i saber la tasca d'algun periodista de guerra home, però no en parlem de les dones periodistes de guerra? Per què no les coneixem? Per què no pensàvem que hi haurien dones en aquest àmbit?

Arrel d'aquestes preguntes, em sorgeix la curiositat per investigar el tema que tractarem en el treball. A més, des de la perspectiva personal, abordaré alhora un tema que em desperta gran interès perquè un dels meus objectius personals és arribar a fer les tasques d'algunes de les dones periodistes de guerra que coneixerem en aquest projecte. D'aquesta manera, em permet conèixer com treballen, a què s'enfronten, el què senten i pensen en relació a la seva feina, entre d'altres aspectes.

Per tant, es tracta d'un tema d'interès professional, però també personal. L'interès d'aquesta temàtica, també, sorgeix a partir dels successos dels últims temps, de com estan tractant els mitjans de comunicació aquests conflictes i la cobertura que s'està realitzant; és a dir, per exemple els conflictes esdevinguts a Orient Mitjà i la relació amb Europa. Estem parlant, doncs, de la creació del ISIS⁴, dels atemptats a París⁵, a Brussel·les⁶ i dels problemes que comporten en la cobertura que es realitza.

⁴ <Islis, el nacimiento de un estado terrorista>. *Documentos TV* (2015). Televisión Española. 4 de maig del 2015.

⁵ 20 minutos. (2015) *Cronología de la matanza terrorista en París: 130 muertos y más de 350 heridos*. [article en línia]. [Data de consulta: 15 d'abril]. <<http://www.20minutos.es/noticia/2604691/0/matanza-terrorista-paris/cadena-atentados/francia-bataclan/>>

A partir de la tria del tema i el que comporta, m'agradaria abastar diversos objectius. Primerament, referent als objectius operatius, exposar breument la història del periodisme de guerra, enumerant i explicant els seus inicis i exposant exemples de conflictes bèl·lics; repassar les figures pioneres de dones periodistes que han exercit en conflictes bèl·lics i en diferents territoris conflictius; i mostrar l'evolució dels mitjans de comunicació en relació amb la cobertura que s'ha realitzat des dels inicis fins l'actualitat.

En relació amb els objectius específics, destacar l'anàlisi de la situació actual en relació amb les dones periodistes de guerra i els conflictes tractats; conèixer els conflictes actuals que s'estan vivint; informar de les diferents situacions i adversitats que han patit en la seva tasca periodística les periodistes entrevistades i, alhora, plasmar el seu punt de vista i tot el que implica la seva feina essent una dona; i comprovar l'existència de diferències o no entre homes periodistes de guerra i dones periodistes de guerra i com afecta en el dia a dia.

⁶ Libertad Digital. (2015) *Atentados en Bruselas*. [article en línia]. [Data de la consulta: 15 d'abril].
<<http://www.libertaddigital.com/temas/atentados-en-bruselas/>>

1. Metodologia

En la direcció de les preguntes mencionades en la pròpia introducció d'aquest treball, es vol arribar a conèixer l'evolució del periodisme de guerra des del punt de vista de les dones professionals de l'àmbit. Les meves preguntes relatives a la temàtica del treball, s'orienten en buscar respostes als canvis incipients en el model periodístic i, concretant, en el paper de la dona periodista. En quin moment comença a ser present la figura de la dona periodista en conflictes de guerra?, Què suposava en els seus inicis aquesta nova figura?, Com esdevé la incorporació del paper de la dona periodista?, Com ha canviat la figura de la dona periodista de guerra amb el temps?, Quines mesures es prenen en cas de segrestos, violacions, vexacions...?, Com exerceixen actualment les seves tasques?

Aquestes són algunes de les qüestions que intentaré respondre al llarg del treball. El projecte es dividirà en dues parts en quant a la recerca de la informació. En la primera part, on s'engloba el capítol I i el II, es treballarà en el camp de la investigació a través d'articles d'Internet, llibres i monografies que es detallaran a continuació; i la segona part, relacionada amb les entrevistes, es treballarà amb la informació proporcionada per els professionals seleccionats per poder arribar a un punt de contrastació entre la informació recopilada i els coneixements d'aquests periodistes.

Per tant, centrant-nos en la primera part del treball, la metodologia a seguir serà la següent:

- Articles: relacionats amb la història del periodisme de guerra, també envers les tasques periodístiques de les dones periodistes de guerra al segle XX⁷, situacions de conflictes que hagin suposat un final tràgic per a la professional⁸, tractament dels mitjans de comunicació, entre d'altres.

⁷ Jar Consuelo, Gonzalo. (2009). *Mujeres corresponsales de guerra*. [document de treball en línia]. Cuadernos de periodistas. [Data de consulta: 16 d'abril].

<<http://www.apmadrid.es/images/stories/doc/vapm20100429190258.pdf>>

⁸ Ibañez, Isabel. (2014) *El día que un militar serbio-bosnio trató de violar a Rosa María Calaf*. [article en línia]. [Data de la consulta : 16 d'abril].

<<http://www.elcorreo.com/vizcaya/20140404/mas-actualidad/sociedad/militar-serbo-bosnio-trato-201404021700.html>>

- Llibres: referents a la història del periodisme de guerra, el paper de la dona en aquest àmbit, etc. Per exemple autors com Ryszard Kapuscinski⁹, escriptor i periodista polonès; o llibres com el titulat ‘Ninguna guerra se parece a otra’¹⁰, del periodista Jon Sistiaga, o ‘Periodismo de guerra’. També comptarem amb la lectura del llibre ‘La guerra no tiene rostro de mujer’, de Svetlana Alexiévich; ‘Combatents en nom d’Al·là, d’Anna Teixidor; ‘En la piel de una yihadista’, d’Anna Erelle; i ‘Mujer en guerra’, de Maruja Torres; entre d’altres materials.
- Documentals de vídeo: sobre el tema a tractar com per exemple ‘A la recerca del paradís’, del programa 30 minuts, entre d’altres.

Posteriorment, es passarà a la segona part de la recerca d’informació del treball: utilització del mètode qualitatiu a través de diverses entrevistes.

Per poder contrastar la informació, doncs, comptarem amb diverses entrevistes a professionals actuals que han exercit, exerceixen o coneixen el tema tractat i poden aportar el seu punt de vista i les seves experiències. Així, doncs, les entrevistes aniran destinades a una sèrie de dones de l’àmbit del periodisme de conflictes que coneixen de primera mà la situació i els canvis que s’han produït al llarg del temps. Professionals que ens parlaran de la seva experiència com a reporteres, dels problemes als quals s’enfronten per la condició de ser dona, la manera de treballar, entre d’altres qüestions que seran explicades de manera clara i real per elles mateixes. Alhora, també es comptarà amb la visió d’un home periodista per conèixer una opinió masculina i, per tant, aportar una ambigüitat en la informació que s’extraurà de les entrevistes.

L’anàlisi de les seves paraules serà la clau per entendre la situació envers el tema tractat durant tot el treball i es podrà plasmar cada una de les preguntes que sorgeixen amb aquest àmbit periodístic. La informació analitzada es trobarà relacionada amb diverses fonts secundàries que, o bé validaran, o refutaran l’objectiu i la hipòtesi central de la recerca.

⁹ Kapuscinski, Ryszard. (2002) *Los cínicos no sirven para este oficio. Sobre el buen periodismo*. Barcelona: Anagrama.

¹⁰ Sistiaga, Jon. (2004) *Ninguna guerra se parece a otra*. Barcelona: Plaza & Janes.

Les entrevistes que realitzaré o els testimonis que aportaré per formar l'anàlisi de la situació seran a:

- **Érika Reija** (@ereija), com a corresponsal de televisió espanyola (TVE) a diferents territoris en conflictes.
- **Anna Teixidor Colome** (@annateixidorcol), periodista de TV3, especialitzada en terrorisme islàmic i autora del llibre 'Combatents en nom d'Al·là.
- **Laura Fernández Palomo** (@laurafpalomo), periodista. Resident, des del 2011, a Jordània. Col·labora amb diferents mitjans com 'La Voz de Galicia'.
- **Laura J. Varo** (@lvaro), periodista freelance, residint a Beirut. Col·laboradora de El País a Líban i cobreix el conflicte de Síria des del 2012.
- **Gervasio Sánchez** (@gervasanchez), fotògraf i periodista independent especialitzat en conflictes armats. Treballa amb el diari Heraldo Aragon.

Aquestes entrevistes amb diferents professionals de l'àmbit seran de gran utilitat i necessàries per entendre millor l'estat actual de la qüestió, el paper de les dones en el periodisme de guerra i la seva contextualització.

2. Marc teòric

Capítol I: Contextualització: El periodisme de guerra

1.1. Definició del periodisme de guerra

Segons el diccionari de la llengua espanyola (RAE), la definició de periodisme és la següent: 'Captació i tractament, escrit, oral, visual o gràfic, de la informació en qualsevol de les seves formes i varietats'.¹¹ Aquest seria el terme genèric, però quan parlem de periodisme de guerra es defineix com: 'Aquell que tracta de cobrir històries des de les zones de conflicte bèl·lic. Els professionals que es dediquen a aquesta especialització són anomenats corresponsals de guerra'. Un cop diferenciats els dos conceptes breument, cal conèixer la història per poder entendre millor el què esdevé aquesta professió i, en especial, el que comporta la cobertura en zones de conflicte.

Fent referència al primer concepte, el periodisme en general, farem un repàs de la seva història.

La tasca periodística es podria haver donat en els inicis de quan comencen a sorgir els manuscrits fets amb pergamins o paper pels egipcis, perses i grecs, ja que, tot i que no es consideri pròpiament periodisme, ja realitzaven tasques d'aquest àmbit i professió. Tot i així, segons Mott, F (1988), el concepte de periodisme es donaria a Roma. Segons aquest autor, en aquella època, no solament van aparèixer els edictes sinó també notícies de societat, comentaris i successos, etc. Més endavant, concretament a l'Edat Mitjana, les pràctiques escrites van caure en desús degut al tant per cent de la població analfabeta. Va ser quan es va donar més importància a la tradició oral i d'aquesta manera es relataven les gestes dels guerrers i reis del moment.

¹¹ Real Academia Española. *Periodismo*. [en línia]. [Data de consulta: 20 d'abril].

D'altra banda, com bé explica l'autor Gil, R.¹², el periodisme, tot i que es va plasmar de forma molt diferent a l'actual, es remunta a la mateixa història de l'home quan existien cronistes. Amb la necessitat d'escriure per explicar els seus fets, aquest tipus d'escrits comptaven amb un toc d'imaginació i un relat que es podria denominar com a diaris (molt diferents als actuals). L'autor fa referència a exemples com els navegants quan escrivien les seves aventures dels viatges o els guerrers. Per tant, en aquest fet, coincideixen ambdós autors. Aquest tipus de diaris es donaven a conèixer al poble i, per tant, era una de les primeres manifestacions del periodisme. Tot i així, no comptava amb un factor molt important: la credibilitat. El fet que el poble no pogués comprovar aquestes històries, simbolitzava un aprofitament per part dels cronistes en relació a l'exageració dels fets narrats.

En aquesta cronologia de la història no podia faltar també els inventors del paper: els xinesos. Aquests van aconseguir imprimir en paper d'arròs vertaders diaris amb àmplia informació. En aquestes publicacions, com argumenta l'autor Gil, R, es trobarien publicacions anomenades *Gacetes*¹³; terme que s'introduiria posteriorment a Europa; principalment a França.

Posteriorment, ens tornem a trobar a una època medieval on els joglars i peregrins transportaven la informació oralment i narraven les històries als castells o a les diferents ubicacions rellevants.

Ens situem ara als segles XII i XIII. En aquest període, el servei de notícies va aparèixer, per dues grans forces, com argumenta l'autor Gil, R. D'una banda els dignataris eclesiàstics i, de l'altra banda, els claustrers universitaris. Va néixer a Alemanya una institució anomenada *Mensajería*. Es posa en marxa, doncs, les missatgeries urbanes amb la missió de transportar les cartes, mercaderies i missatges oficials als seus representants. Encara es continuava transmetent la notícia de manera oral; però la notícia impresa estava a punt d'arribar.

¹² Gil, Rubén. (1993). *Periodismo: Historia y Teoría. Tomo 1*. Terrasa, Barcelona: Clie.

¹³ Explicat segons la RAE com "la publicació periòdica en la que es donen notícies comercials, administratives, literàries o d'altre tipus".

La primera gran revolució del periodisme va arribar amb la tipografia, inventada per Gutenberg¹⁴. Aquest va esdevenir la major revolució de la impremta i alhora del periodisme. Tot i així, es coneix que Laurens Janszoon, anomenat Coster, va arribar a imprimir, amb un mètode bastant primari, un plec de vuit pàgines, que comptava amb un alfabet, una oració i el credo. Però el definitiu canvi va estar relacionat amb el personatge anomenat anteriorment, Gutenberg. Amb aquesta millora es va esdevenir perdurabilitat en la tècnica ja que va estar vigent fins a finals del segle XVIII i alhora la qualitat de la fosa metàl·lica obtinguda, que ha permès invariable fins els nostres dies. Amb el pas del temps i la tècnica desenvolupada, va provocar a l'Europa 'moderna' de la cultura escrita un mitjà funcional, eficaç i barat per atendre al mercat públic de documents i amb estímuls capaços de trencar fronteres i obstacles de qualsevol gènere en raó al impacte de tot tipus de missatges. Aquest fet també va esdevenir una indústria rentable, més segura que la dels copistes.

Aquests són alguns dels factors que es van esdevenir però segurament hi ha més. Tot i així, no cap dubte que és la clau d'una revolució que determinaria la vida de la humanitat del segle XV a endavant. Va contribuir a una democratització de la lectura i dels coneixements, trencant poc a poc els cercles de les elits cultes. Lluís XII de França ho va definir, al 1513, com “una invenció divina més que humana”.

Va ser a principis del segle XX quan la escriptura impresa va vèncer envers la tradició oral i dominava a Occident en relació amb la difusió del saber. Els canvis que es van comportar amb la invenció de la impremta es podria comparar als que s'han anat originant amb la utilització de la informàtica i de les noves formes de comunicar (TIC) del segle XXI.

Actualment, s'ha pogut observar com la tecnologia i la informàtica ha irromput en els mitjans de comunicació i els models de negoci són diferents. Parlem, doncs, del model online versus el model en paper. Segons Emy Armañanzas, Javier Díaz Noci i Koldo Meso, “un diari online o digital és un producte interactiu

¹⁴ National Geographic España. (2013). *Gutenberg, el padre de la imprenta*. [article en línia]. [Data de consulta: 21 d'abril].

i multimèdia, és a dir, que integra mitjans diferents (texts, imatge, so) i permet al receptor un marge d'actuació"¹⁵. Com podem veure, a partir d'aquesta definició, el mitjà de comunicació online va més enllà del tradicional diari, ràdio o televisió. Aquest producte facilita oferir informació però també altre tipus de serveis com feedback amb els consumidors, periodisme ciutadà¹⁶, entre d'altres. En aquesta línia, el periodisme de guerra no ha estat una excepció. També s'han vist modificats els models de treball dels professionals que cobreixen zones de conflicte.

L'origen dels primers corresponsals de guerra es poden trobar en els propis militars. Julio César i també Tucídides són dos dels noms de vital importància quan parlem de l'origen del corresposnal de guerra. Julio César narrava el que succeïa en les operacions militars i, per la seva banda, Tucídides, en la seva 'Historia de la Guerra del Peloponeso'¹⁷, al 424 aC, plasmava el que està considerat com el primer treball d'un corresposnal de guerra narrat per un dels seus protagonistes.

El moment en que es va deixar d'explicar a través d'un militar va ser amb l'arribada de la guerra de Crimea, al 1854. Fins aquest moment, els diaris, per informar, utilitzaven informacions publicades a diaris estrangers o constataren la informació amb joves militars que enviaven cartes des del front. Aquest era un sistema perillós i poc fiable ja que els militars anteposaven la seva tasca com a militars i informaven d'allò que els interessava.

La guerra de Crimea va ser coberta pel que ha estat considerat el primer corresposnal de guerra: William Howard Rusell. Aquest va narrar pel diari 'The Times'. Aquest mitjà es va adonar que la guerra comportava una gran demanda informativa i els seus responsables van entendre que els sistemes utilitzats, fins al moment, no serien suficients.

¹⁵ Armañanas, Díaz Noci, Meso. (1996) *El periodismo electrónico*. Barcelona: Ariel.

¹⁶ CiberCorresponsales Red Social de Jóvenes Periodistas. *¿Qué es el periodismo ciudadano?*. Mòdul 4. [Document en línia]. [Data de consulta: 21 d'abril].

< <https://www.cibercorresponsales.org/pages/que-es-el-periodismo-ciudadano>>

¹⁷ Casas Restrepo, F. José. (2008). *Pensamiento y cultura*. Universidad de La Sabana.

< <http://www.redalyc.org/pdf/701/70111552002.pdf>>

A finals del segle XIX, Espanya estava sumida en les guerres d'Àfrica i començaven a posar nom als primers reportes vinculats als mitjans de comunicació. En aquest context podem trobar els noms de Pedro Antonio de Alarcón, Rafael Guerrero, Antonio Rodríguez, entre d'altres; tot i que el treball de la primera corresponsal, Carmen Burgos, no arribaria fins començaments del segle XX.

En la primera meitat del segle XX, marcat per les dues guerres mundials, es va mantenir la convivència entre militars i periodistes però es va començar a controlar qui tenia accés als camps de batalla; va ser l'inici del sistema d'acreditacions. D'aquesta manera, especialment a la Segona Guerra Mundial, els periodistes, vestits també com els militars, eren assignats en 'camps de premsa' i viatjaven amb unitats militars. Paral·lelament, la tecnologia inaugurava la idea de la guerra explicada en directe a través de les transmissions de ràdio.

Alhora, des del segle XX va començar a ser constant la utilització dels mitjans de comunicació amb finalitats polítiques. Al 1916 es va produir la primera propaganda política per convèncer als Estats Units d'entrar a la I Guerra Mundial. Tot i així, va ser després de la Guerra de Vietnam quan els Estats Units es van adonar que era imprescindible controlar les informacions i, en especial, les imatges de conflicte. En aquest context, podem fer referència a la coneguda imatge de Phan Thi Kim Phuc¹⁸, la nena vietnamita que corria despallada i espallada escapant dels negres núvols produïts pel 'napalm' de l'aviació sud-vietnamita.

Un altre exemple de control de la creació d'icones va ser la Guerra del Golfo. Amb aquesta guerra es va produir un punt d'inflexió ja que va marcar una tendència en el control del tractament informatiu de les guerres. Es va voler fer una difusió de la guerra en directe per televisió on hi van voler col·laborar molts mitjans de comunicació. Va ser quan es va plasmar una sèrie d'imatges que no

¹⁸ Perú.com (2015). *Guerra de Vietnam: ¿Qué fue de la niña de esta foto?*. [Article en línia]. [Data de consulta: 23 d'abril]. <<http://peru.com/actualidad/sabias-que/guerra-vietnam-que-fue-vida-nina-esta-foto-noticia-369659>>

corresponien a la realitat divulgades per la CNN. Un exemple clar de propaganda. A partir d'aquí es va canviar la perspectiva dels professionals d'aquest àmbit i es va crear una certa desconfiança també envers els mitjans de comunicació. Ramonet¹⁹ aporta que “els mitjans de comunicació han entrat en una era de sospita: escepticisme. Desconfiança. Incredulitat. Tal són els sentiments dominants entre els ciutadans respecte als ‘media’, i molt particularment a la televisió. Confusament, es percep que hi ha alguna cosa que no funciona bé en el funcionament general de la informació. Sobretot des del 1991, quan les mentires i les mistificacions de la Guerra del Golfo van xocar profundament als telespectadors”.

En el balanç realitzat després d'aquestes guerres, es va treballar en l'elaboració d'un nou model i text acordat on es reglava la opció dels ‘pool’²⁰ a una mesura excepcional per l'inici de la intervenció i establia que devia ser dissolt el més aviat possible. A més, fundava un sistema de credencials, oferia accés a les unitats i recollia el compromís militar de no intervenir en el treball dels periodistes, entre d'altres aspectes. Per tant, es va començar amb una recuperació de la confiança perduda que seria clau pels futurs conflictes.

Als Balcans, la premsa assumia els seus propis riscos. A Bòsnia, els periodistes es familiaritzaven amb els soldats i es va utilitzar per primer cop, el concepte ‘Embedded’, referent a la convivència entre reporters i militars. Al Kosovo (1999) no hi va haver convivència entre militars i periodistes; però a Afganistan, els reporters no van tenir accés al terreny, va quedar exclosa la premsa. A Iraq va ser de nou un canvi en el sistema. Es va tornar a implantar el embedded però amb certes novetats: es va proposar una organització militar orientada a facilitar l'accés als professionals dels mitjans, tant nacionals com internacionals, per assignar els reporters com a part d'aquelles unitats militars. Entre els periodistes que hi van anar (692) podem trobar a Alfonso Bauluz, Mercedes Gallego, entre d'altres.

¹⁹ Ramonet, Ignacio. (1998) *La tiranía de la comunicación*. Madrid: Debate

²⁰ Segons el diccionari del diari ‘El País’: “Conjunto de personas, instrumentos, vehículos, etc. prestan servicios a diversas empresas, departamentos de una misma empresa, grupos o individuos.

A dia d'avui, el sistema d'encastats s'ha consolidat com a fórmula per la cobertura de conflictes. L'exèrcit nord-americà, juntament amb l'OTAN, mantenen un procediment obert per facilitar ajuda a tots aquells periodistes de qualsevol part del món que vagin a cobrir conflictes bèl·lics.

Per tant, podem observar com la recuperació de la confiança va anar creixent; especialment a la Guerra de Vietnam i fins l'actualitat. Tot i així, el propi desenvolupament de les guerres ha anat modificant la manera de treballar i fer periodisme en zones de conflicte. Actualment s'han conformat noves realitats a les quals els professionals dels mitjans de comunicació s'han d'adaptar per desenvolupar la seva tasca. A la tradicional pressió exercida des dels propis mitjans per trobar la informació, s'ha d'afegir les noves figures com els 'citizen journalists'²¹, provocant un augment de la competència, disminuint el preu de la informació així com les responsabilitats de les empreses respecte a les persones que cobreixen els conflictes.

D'aquesta manera, els professionals dels mitjans es troben front un panorama marcat per les noves tecnologies on es facilita l'accés a la informació i a la connexió amb qualsevol punt del món; però devalua el treball per l'existència de la competència esmentada. Tot i aquests canvis, no són sinònims d'una millora en la qualitat d'informació ja que es tracta de persones no professionals que poden aportar dades i successos erronis.

1.2. Funcions del periodisme en els conflictes bèl·lics

La principal funció de tot periodista, inclòs el de guerra, és interpretar i explicar tot allò que està passant.

Per poder explicar el que està passant, primer de tot, es necessari que conegui la llengua, la historia i les costums del país on va a treballar. Ha de disposar

²¹ Mashable. *Citizen Journalism*. [Document en línia]. [Data de consulta: 23 d'abril]. <http://mashable.com/category/citizen-journalism/>

d'una gran mobilitat per desplaçar-se, en qualsevol moment, allí on la informació ho requereixi²².

Paral·lelament, una de les altres funcions a la que s'enfronta un periodista de guerra és la objectivitat. Tot i així, és un concepte molt utòpic ja que, com descriu el periodista Jon Sistiaga²³, “la credibilitat se li dóna al periodista la seva honradesa, la seva honestedat. Aquest és el nostre únic capital. No existeix l'objectivitat. La meua veritat mai és objectiva. És meua. És subjectiva”.

El periodista de guerra ha d'informar de manera desinteressada, imparcial i completa. Característiques complicades d'aconseguir ja que té com a funció estar al lloc dels fets i explicar tot allò que veu, però no es pot evitar aportar el punt de vista d'un mateix.

A banda, apart d'aportar una informació vertadera, el periodista ha d'aportar una informació atractiva. No es pot limitar a un producte informatiu sinó que tendeixen a ser adornades per aconseguir més espectacularitat i dramatisme; tot i tenir poc a veure amb el què està passant.

Alhora, com bé senyala el llibre ‘Teoria del periodisme²⁴’, un reporter “no és un vident, però no pot prescindir de la sensibilitat i de l'olfacte periodístic”. El periodista de guerra, a través del seu treball, ha de denunciar el que esta ocorrent en aquell lloc del món, el que està veient. Els seus ulls són els ulls de qui no està allí. Es necessari aconseguir la funció de despertar consciències.

²² Camacho Markina, Idoia. (2010). *La especialización en el periodismo. Formarse para informar*. Sevilla-Zamora: Comunicación Social.

²³ Olalquiaga, Fernando. *Jon Sistiaga: “Los grandes periodistas están prejubilados o son parte de un ERE”*. [article en línia]. [Data de consulta: 25 d'abril].
<<http://www.jotdown.es/2012/09/jon-sistiaga-los-grandes-periodistas-que-se-dedicaban-a-hacer-investigacion-estan-prejubilados-o-son-parte-de-un-ere/>>

²⁴ Pena de Oliveira, Felipe. (2009). *Teoría del periodismo*. Sevilla-Zamora: Comunicación Social.

1.3. Competències del/la periodista en els conflictes bèl·lics

A continuació, mitjançant una sèrie de punts, s'esmentaren les diferents competències del/la periodista en els conflictes bèl·lics. Es necessari destacar que aquestes competències són molt similars a les d'un periodista en general ja que la seva tasca és la mateixa: informar d'un succés.

- El periodista actuarà sempre mantenint els principis de professionalitat i ètica registrats al Codi Deontològic²⁵.
- El periodista ha de respectar sempre la veritat.
- D'acord amb el punt anterior, "el periodista defensarà sempre el principi de la llibertat d'investigar i de difondre amb honradesa la informació i la llibertat del comentari i la crítica".
- El periodista respectarà el dret de la intimitat i de la imatge de les persones, tenint present que: "solament la defensa de l'interès públic justifica les intromissions o indagacions sobre la vida privada d'una persona sense el seu previ consentiment; en el tractament informatiu dels assumptes en que mesuren elements de dol o aflicció en les persones afectades, el periodista evitarà la intromissió gratuïta i les especulacions innecessàries sobre els seus sentiments i circumstàncies; les restriccions sobre intromissions en la intimitat haurà d'observar-se amb especial compte quan es tracti de persones ingressades a Centres hospitalers o institucions semblants; i es prestarà especial atenció al tractament d'assumptes que afecten a la infància i a la joventut i es respectaran el dret a la intimitat dels menors.
- El periodista ha d'assumir el principi d'innocència fins que es demostrï el contrari; per tant: "el periodista haurà d'evitar nombrar en les seves informacions als familiars i amics de l'acusat o condemnat per un delictes; i s'evitarà nombrar a les víctimes d'un delictes, així com la publicació de material que pugui contribuir a la seva identificació".
- Els dos punts anteriors, seran encara més importants a respectar quan es tracti de menors d'edat.

²⁵ Federación de Asociaciones de Periodistas de España. *Código Deontológico*. [Document de treball en línia]. [Data de consulta: 26 d'abril].

- El periodista ha de mantenir una certa sensibilitat respecte a: “abstenir-se, de manera despectiva, la raça, religió, origen social o sexe d’una persona o qualsevol malaltia que sofreixi; abstenir-se de publicar aquestes dades menys en el cas que tinguin relació directa amb la informació publicada; i evitar expressions o testimonis vexatoris o lesiu per la condició personal dels individus i la seva integritat física i moral”.
- El periodista “no acceptarà ni directa, ni indirectament, retribucions o gratificacions de tercers, per promoure, orientar, influir o haver publicat informacions o opinions de qualsevol àmbit.

1.4. Evolució dels mitjans de comunicació i de la informació en el periodisme de guerra

Com comentàvem en l’apartat de la història del periodisme de guerra, la narració dels conflictes bèl·lics s’ha produït des dels inicis dels temps; però com veurem a continuació, han anat evolucionant i s’ha anat adquirint noves formes de treball i nous models de negoci.

Al principi dels tems, la història es transmetia oralment, amb pergamins, o altres mecanismes. Però després de la invenció de l’impremta es va començar a difondre les peces periodístiques massivament. En el cas dels conflictes bèl·lics, els mitjans del segle XIX van començar a enviar corresponsals de guerra. Va ser a la guerra de Crimea, al 1860, quan es van utilitzar les primeres fotografies com a mitjà d’informació i no per ús militar. Va ser posteriorment, a la I Guerra Mundial, quan la opinió pública occidental es va interessar pels successos ja que la informació arribava més ràpid i també en format visual. Un dels conflictes molt fotografiat també va ser la Guerra de Secessió per part d’EEUU. Fins llavors, la premsa actuava sense cap limitació de llibertat però el primer conflicte esdevingut entre l’interès d’un estat i la llibertat d’informació va ser a la I Guerra Mundial. Va ser quan per primer cop es va controlar el contingut de la premsa, es van realitzar les acreditacions per entrar als conflictes amb periodistes, etc. i d’aquesta manera, la premsa no pot informar lliurement. En aquell moment, van passar tres anys en els quals els periodistes

no podien accedir a les trinxeres i la informació era nul·la o inventada. Va ser quan es comença a parlar de la manipulació de les ments²⁶. Per tant, en aquesta guerra compresa entre el 1914 – 1918 es creen les condicions en les que els estats retiren la llibertat d'expressió i la llibertat d'informar dels mitjans per raons d'interès propis involucrats en la guerra.

Des dels anys 20 la ràdio narra l'evolució dels conflictes. És en aquell moment quan s'aprofiten alguns estats com Alemanya o Itàlia per esdevenir la ràdio com un mitjà de propaganda. Apareix la idea de que les guerres, a banda de guanyar en els camps de batalla, també es guanyen amb la conquesta de la opinió pública. Per aquest motiu, amb el temps, han agafat tanta importància mediàtica. Va ser també en els anys 40 quan la ràdio i el cine continuaven sent un element de propaganda i es va veure clar l'exemple del Pentàgon a EUA on projectava films a totes les sales del país sota el nom 'Per què estem combatent?'

És a la guerra de Corea on la televisió pren un paper important. Quan explota el conflicte, als anys 50, la televisió ja és el mitjà dominant. I ja amb la guerra de Vietnam tot esdevé un canvi. La premsa informaria amb una llibertat relativa i es comencen a denunciar fets com, per exemple, l'abús de poder dels militars. Va ser una guerra televisada tot i que s'ha especulat molts cops sobre si era real o no²⁷. Posteriorment, es va produir la retransmissió en directe les 24 hores del dia envers la caiguda del règim de Ceausescu a Romania, a l'any 1989.

Al setembre de 1986 es publica un informe elaborat per la OTAN on s'especifica com s'han de comportar els mitjans de comunicació en cas de conflicte i la necessitat d'una versió única.

²⁶ Ramonet, Ignacio (1997). "La guerra en los medios". *Revista "Papeles"*. Núm. 62.

²⁷ León, Alberto. (2013). *Vietnam, la guerra que Estados Unidos perdió en los medios de comunicación*. [article en línia]. [Data de consulta: 27 d'abril].

<<http://www.rtve.es/noticias/20130127/vietnam-guerra-estados-unidos-perdio-medios-comunicacion/604822.shtml>>

Actualment, hem pogut veure com ha anat variant tots els recursos de la comunicació en conflictes. Han aparegut la figura del freelance que treballa de manera lliure i ven les notícies, a un preu establert segons els mitjans. Tendeix a ser una remuneració baixa, tal com explica Gervasio Sánchez, periodista²⁸. També la professió del periodista s'ha vist perjudicada pels anomenats 'periodistes ciutadans'²⁹. I per últim, s'ha vist un gran canvi en funció de l'aparició de les noves tecnologies. A dia d'avui, internet és un recurs molt utilitzat on es pot penjar qualsevol informació, vídeos i imatges que plasmin una realitat o una fal·làcia. Aquest nou sistema permet una millora de la informació en relació a la immediatesa i la connexió global que permet; però alhora dificulta la qualitat de la informació ja que no es filtra. Aquests fenòmens ha provocat que el periodista perdi influència a l'hora d'explicar els conflictes i que esdevingui una realitat distorsionada, com és el cas de la guerra de Síria, segons José Antonio Guardiola, periodista i director del programa En Portada de TVE³⁰.

Mónica G. Prieto, periodista que va treballar a El Mundo casi dues dècades, va defensar "la necessitat de sortir al carrer a buscar histories i no centrar-se en la retroalimentació que brinda internet. El lector que compri cinc diaris espera cinc històries diferents; no cinc històries de diferents punts de vista"³¹.

A continuació, després d'haver realitzat una contextualització sobre el periodisme de guerra, la funció del periodisme de guerra, les competències del/la periodista en conflictes bèl·lics i les formes de treballar fins a l'actualitat, ens centrarem en el paper de les dones en les zones de conflicte; el tema principal del treball.

²⁸ Pérez Cruz, Carlos. (2014). *Las guerras íntimas del periodista de conflictos*. [article en línia]. [Data de consulta: 29 d'abril]

< <http://www.carnecruda.es/2014/10/15/las-guerras-intimas-del-periodista-de-conflictos/>>

²⁹ Omblin, Lucas. "Periodismo de los ciudadanos: un nuevo tipo de periodismo de guerra". *Revista del Movimiento Internacional de la Cruz Roja y de la Media Luna Roja*.

< http://www.redcross.int/ES/mag/magazine2012_2/4-9_extra_1.html>

³⁰ La Vanguardia. (2016). *Periodista TVE: con redes sociales periodistas ya no interesan en zonas guerra*. [article en línia]. [Data de consulta: 29 d'abril]

< <http://www.lavanguardia.com/politica/20160406/40936676404/periodista-tve-con-redes-sociales-periodistas-ya-no-interesan-en-zonas-guerra.html>>

³¹ P. Lanzas, Macarena. (2014). *Javier Espinosa: "El periodista se ha convertido en un objetivo más"*. [article en línia]. [Data de consulta: 1 de maig]

< <http://www.elmundo.es/television/2014/07/02/53b3e0ac22601dd53b8b4577.html>>

Capítol II: El paper de la dona en el periodisme de guerra

2.1. Figures pioneres en el periodisme de guerra

La guerra sempre s'ha associat al sexe masculí però, des dels inicis, les dones també han estat present cobrint els diversos conflictes. Fins el primer terç del segle XX, els editors van ser molt reticents en el moment d'acceptar articles de temàtica bèl·lica escrit per dones. Era en aquella època quan la època dels corresponsals de guerra no feia més que començar. És també imprescindible esmentar que van ser molts cops més conegudes per la seva bellesa o les seves relacions sentimentals amb altres periodistes. Tot i així, les dones del moment, van tenir molt de ressò en el futur i van ser figures que destaquem a dia d'avui en l'àmbit professional. A continuació esmentem les més reconegudes:

Margarita T. De Herrero i Hazte va ser contractada pel diari parisenc *Le Journal* Va contraure matrimoni amb el corresposal britànic del diari *The Times*, George Steer. Finalment va morir en el seu primer part ja que va ser prematur Margarita T. es va encarregar de cobrir el conflicte d'Etiòpia al 1935 juntament amb Dolores Pedrosa. La consideració com a vertaderes professionals de la informació no va tardar en posar-se en dubte ja que en els primers atacs de gas, les periodistes van abandonar momentàniament l'ocupació per assistir al hospital i ajudar a les víctimes del conflicte com infermeres.

Va ser a la Guerra Civil quan va augmentar el nombre de periodistes femenines que cobrien el conflicte. De les periodistes que van tenir presència a la Guerra, es poden destacar les següents:

Barbro Alving: periodista sueca coneguda més pel pseudònim Bang. Va cobrir la guerra com a corresposal del *Dagens Nyheter*.

Kitty Bowler: periodista nord-americana independent d'esquerres. Es va acreditar com a corresposal del *Manchester Guardian* i va tenir una relació

sentimental amb Tom Wintringham, que va venir a Espanya com a corresponent del *Daily Worker* i va acabar sent comandant oficial del batalló britànic de les Brigades Internacionals. La relació no va ser mai ben vista i, l'any 1937, va ser acusada d'espia trotskista i interrogada, per tant, durant tres dies i tres nits per diverses persones. Va acabar sent expulsada d'Espanya.

Virginia Cowles: redactora que va treballar per al sensacionalista grup de premsa *Hearst* fins que va decidir cobrir la Guerra Civil Espanyola. Va escriure un llibre amb les seves experiències, *Looking for Trouble*, i va ser una de les fonts directes més citades per reconstruir la vida quotidiana en ambdues zones. Al 1938, el *The New York Times Magazine* va publicar un reportatge escrit per la periodista on es posava de manifest tot el seu coneixement del ocorregut.

Marta Gellhorn: aquesta periodista va ser la que més fama va adquirir entre totes les periodistes que van cobrir el conflicte de la Guerra Civil Espanyola. Va arribar a Espanya sofrint penalitats com escriure un reportatge per a la revista *Vogue* sobre “els problemes de bellesa a la mitjana edat”. Va aconseguir recórrer el front i estar davant de situacions úniques. Es va convertir, després de la guerra, en la tercera dona de Hemingway i en la protagonista de l'obra escrita per aquest autor, *La quinta columna*. Gellhorn va saber captar el que passava en aquella guerra i va acudir a altres escenaris bèl·lics. Va cobrir també el conflicte àrab-israelià com també el de Vietnam. En relació amb el conflicte de Vietnam va ser expulsada del país per les investigacions envers la corrupció dins les Forces Armades nord-americanes i sud-vietnamites. A l'edat de 81 anys va assistir a Panamà per conèixer el que passava en la invasió de les tropes nord-americanes en aquell país.

Gerda Taro: Nascuda a Alemanya i d'arrel jueva. Va traslladar-se a París quan Hitler va pujar al poder l'any 1933. Allà va conèixer al que, més endavant, seria el famós fotògraf Robert Capa, amb qui establiria una relació tant professional com personal. Tots dos es van desplaçar a Espanya per cobrir la Guerra Civil Espanyola. En els seus inicis compartia autoria amb Capa en l'empresa formada per ells (Capa&Taro) però, posteriorment, va firmar ella sola esdevenint caure en l'oblit. Al 1937 va reaparèixer i va cobrir altres

esdeveniments amb el seu company. En la cobertura de la Batalla de Brunete, quan viatjava en un cotxe, van ser atacats per un tanc republicà que va colpejar el vehicle on viatjava i caigués al terra. Va ser atropellada pel tanc però va morir un cop traslladada a l'hospital. La seva feina va desaparèixer un cop acabat el conflicte i d'altres feines van ser atribuïdes al seu company, Capa. L'autoria es va recuperar quan al 1985, Richard Whelan, biògraf de Capa, va començar a reconèixer l'autoria dels seus treballs. La investigadora alemanya, Irme Schaber, va ser l'autora del llibre *Gerda Taro. Una fotògrafa revolucionària en la guerra d'Espanya*, publicat al 1994 i on es veu un clar exemple sobre la figura de la dona desdibuixada, anul·lada i poc reconeguda professionalment. Va ser la primera dona que va morir mentre estava en la seva zona de treball.

Gloria Emerson: Durant la Guerra de Vietnam moltes dones van deixar el llistó alt com a corresponsals i aquest és el cas d'aquesta periodista; Emerson. Va romandre a Indoxina entre el 1970-1972 com a corresponsal de *The New York Times*.

Judit Coburn: Aquesta periodista va informar de les guerres de Vietnam i Cambotja per *Village Voice*, la Pacifica Ràdio i la revista *Far Eastern Economic Review*. Una de les anècdotes va ser quan es va veure pressionada pels seus companys per cedir el seient en un helicòpter que anava a Laos al periodista Larry Burrows. Aquest helicòpter va sofrir un accident i van morir tots. Tot i que ja es va començar a "normalitzar" la presència de dones en les zones de conflicte, pròximament, a Afganistan es continuarien produint desqualificacions de moltes d'elles per la simple condició de ser dones.

Un cas significatiu en relació amb la guerra d'Afganistan va ser l'atac a un comboi on viatjaven diversos periodistes; entre ells la periodista italiana **Maria Grazia Cutili** que, al cap dels anys, es va descobrir que va estar violada abans de ser assassinada. Amb aquest detall es mostra el plus de sofriment de les dones en zones de conflicte i el plus de violència afegida comparat amb els homes periodistes de guerra: la violació o abús sexual. A banda, un altre cas s'afegeix a les dificultats d'una dona en aquest tipus de conflictes. **Yvonne Ridley**, la corresponsal del diari anglès *Sunday Express*, va estar detinguda 10

dies pels talibans i, mentrestant, era criticada per no exercir de mare i deixar de costat aquestes obligacions per anar a cobrir notícies. En aquest sentit, no es qüestionava els pares que deixaven als fills per cobrir conflictes; solament a les dones.

Shakila Sanga Hamaj, periodista de 22 anys, va ser assassinada quan sortia del lloc de treball a la televisió privada de *Shamshad*. Alhora, poc temps després, **Zakia Zaki**, de 35 anys, propietària i directora de l'emissora de radio independent afgana també va ser assassinada amb set trets per part d'uns desconeguts que van interrompre en el seu domicili. No es van castigar als autors d'ambdós crims.

A la Guerra d'Iraq va ser quan es va produir el major desplaçament de periodistes a la zona de conflictes, incloent un augment de dones corresponsals. En aquest període trobem el cas de la periodista espanyola **Mercedes Gallego**, de *El Correo Español*. La seva presència va servir per una banda, per explicar les seves experiències i vivències; i per l'altra banda, per denunciar el fort masclisme que es donava en las Forces Armades nord-americanes. Una altra figura femenina a destacar va ser **Olga Rodríguez**, corresposnal de la *Cadena SER* que va cobrir també el conflicte.

Elena Joncheva va ser un cas també a destacar. Periodista búlgara de la televisió pública del seu país va estar enviant informació diàriament amb l'objectiu de servir de contrapès amb la línia oficial mantinguda pel seu Govern respecte la Guerra d'Iraq. La periodista **Christiane Annanpour** tampoc va desapropitar l'ocasió. Es va convertir en la cap corresposnal de la *CNN*. Aquesta guerra va significar una autèntic vessament de sang. Entre elles va morir la periodista **Maha Ibrahim**, cap de redacció del canal *Bagdad TV*, presumptament per trets nord-americanos. **Ali Yussef**, enginyera que treballa per la televisió estatal iraquiana també va morir. Però en aquesta guerra arribaria un nou fenomen: els segrest. Van ser dues dones les segrestades: **Florence Aubenas**, francesa, de 55 anys i enviada especial del diari *Libération* i la italiana **Giuliana Sgrena**, italiana, de 67 anys i corresposnal del diari *Il Manifesto*. Durant aquell temps es va tornar a reobrir el debat sobre l'enviament

de periodistes a zones de conflicte. Sgrena va ser alliberada el 4 de març mitjançant el pagament d'un rescat per part del servei secret italià; postura que no hi estava d'acord el govern nord-americà³² i, després Aubenas va ser alliberada el 11 de juny.

Són molts els casos de dones periodistes que han estat segrestades o directament han mort en les zones de conflicte que cobrien. Moltes dones que la història recorda i que el seu treball va aportar informació a la resta del món o, almenys, al seu país. Per tant, s'han destacat algunes de les figures pioneres, algunes dones que van ser les primeres en fer el pas; però hi ha moltíssimes altres que també formen part de la història. A continuació, però, es tractarà el tema dels segrests ja que va sorgir més tard i, a dia d'avui, coneixem molts casos de periodistes que han estat segrestats i després alliberats o, del contrari, que no s'ha sabut res més.

2.2. Els empresonaments dels periodistes a zones de conflicte

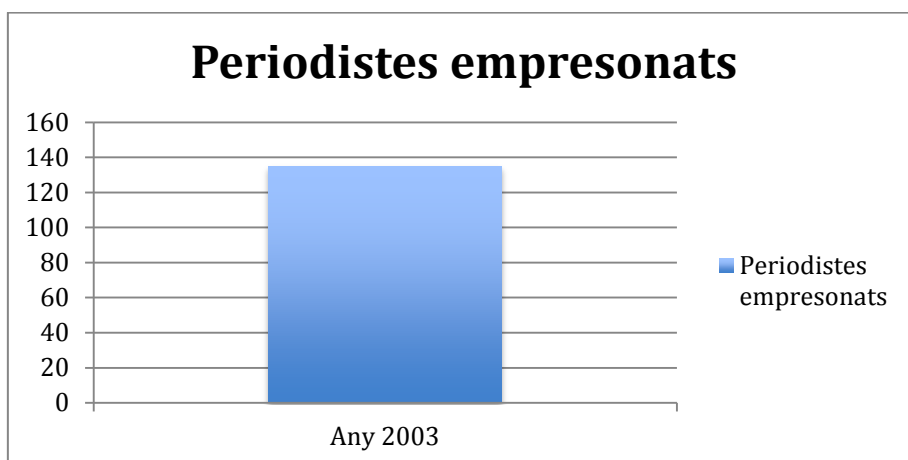
En aquest segon punt del Capítol II es farà una aportació sobre els segrests que s'han produït al llarg d'un determinat temps. El període escollit serà a partir de la guerra d'Iraq fins a l'actualitat; per tant, des del 2003 fins al 2015, amb una aportació del que portem d'any 2016. El termini ha estat escollit d'aquesta manera perquè la guerra d'Iraq, com comentàvem anteriorment, va ser l'inici de molts segrest de professionals de la comunicació.

A continuació es realitzaran els gràfics pertinents separats per l'any corresponent i, posteriorment aportarem un breu anàlisi de les dades extretes comparant els anys compresos i valorant si els empresonaments han augmentat, han disminuït o es mantenen en una línia semblant.

Any 2003: A finals d'aquest any hi havien 138 periodistes empresonats a nivell mundial per haver exercit la seva professió. Es pot trobar una llista amb els

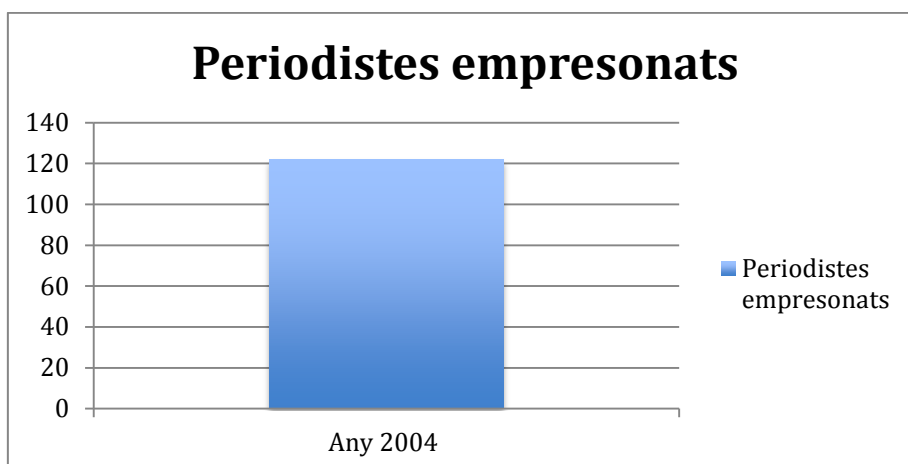
³²Cuadernos de periodistas. (2009) *Mujeres corresponsales de guerra*. [document de treball en línia]. [Data de consulta: 2 de maig].
< <http://www.apmadrid.es/images/stories/doc/vapm20100429190258.pdf>>

diferents noms d'aquests periodistes i les dates i llocs d'on van ser empresonats³³.

Font: Committe to Protect Journalists.

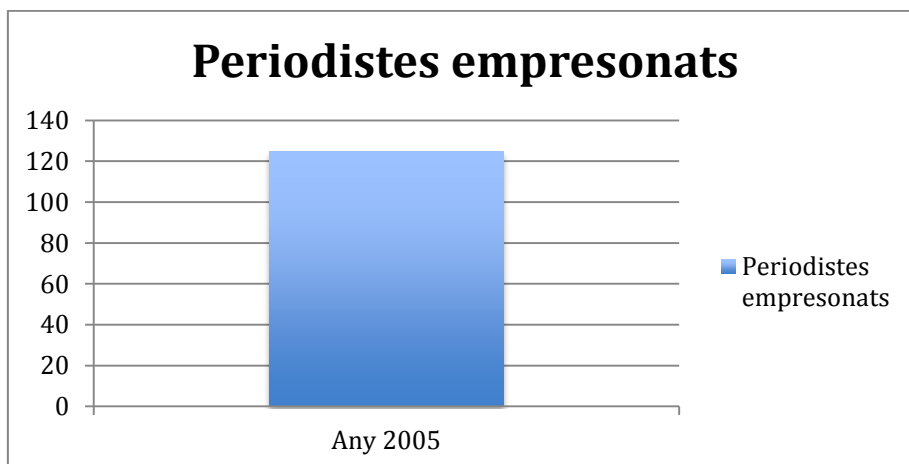
Any 2004: A finals d'aquest any es van calcular 122 periodistes empresonats a nivell mundial. Els països més destacats per les seves pràctiques repressives van ser Xina, Cuba, Eritrea i Birmània; tot i que Xina va ser el que més periodistes empresonats tenia amb un total de 42.

Font: Committe to Protect Journalists

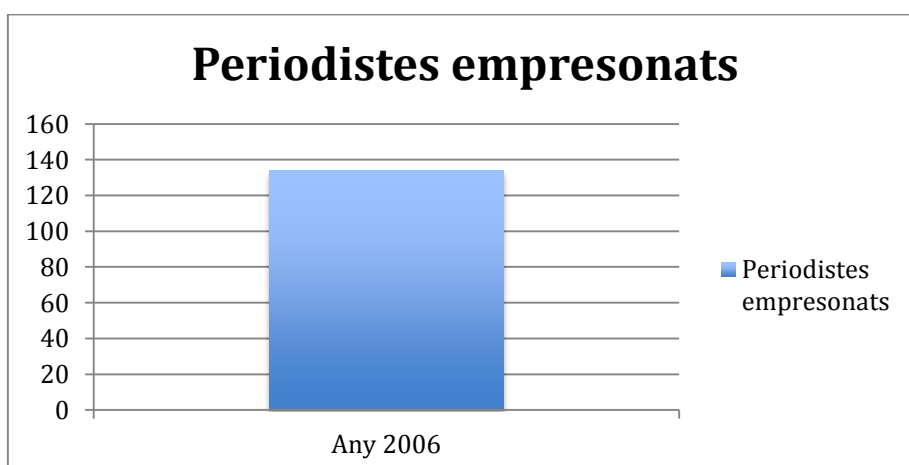
³³ **Committe to Protect Journalists.** (2004). *2003 prison census: 138 journalists jailed.* [document de treball en línia]. [Data de consulta: 2 de maig] < <https://cpj.org/x/2b3a>>

Any 2005: En el 2005 van ser un total de 125 periodistes empresonats a nivell mundial.

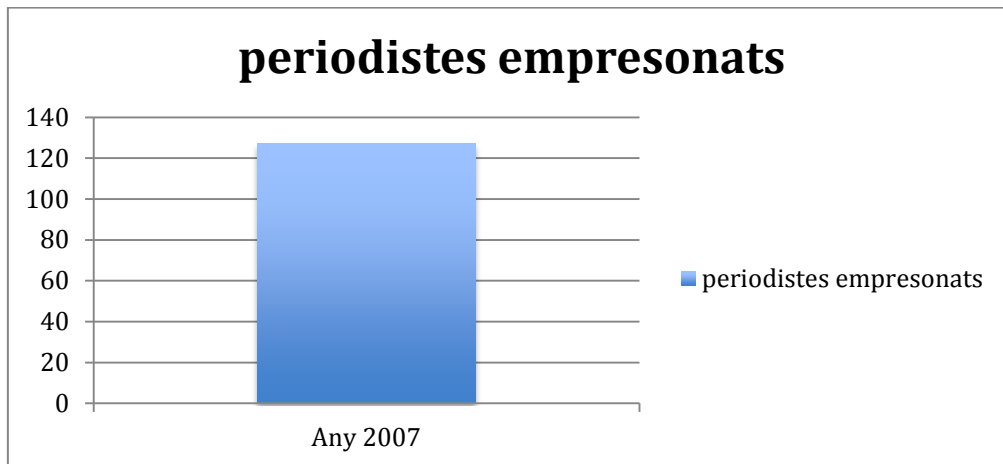
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2006: En aquest cas van ser un total de 134 periodistes empresonats arreu del món.

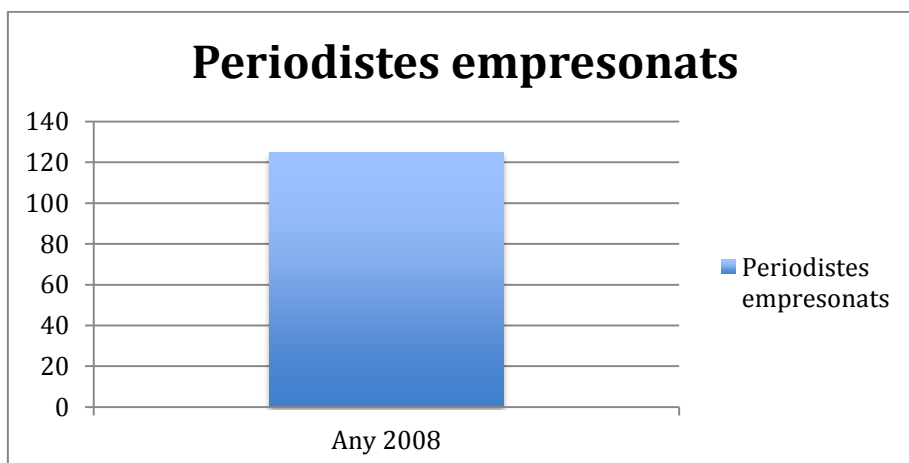
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2007: 127 periodistes empresonats. Xina (29), Cuba (24) i Eritrea (14).

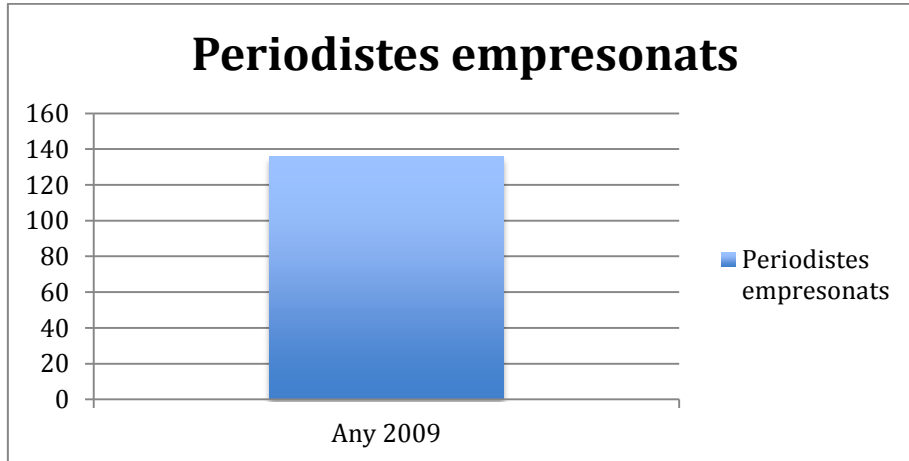
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2008: Un total de 125 periodistes empresonats a nivell mundial. Els països amb les xifres més altes van ser Xina (28) i Cuba (21).

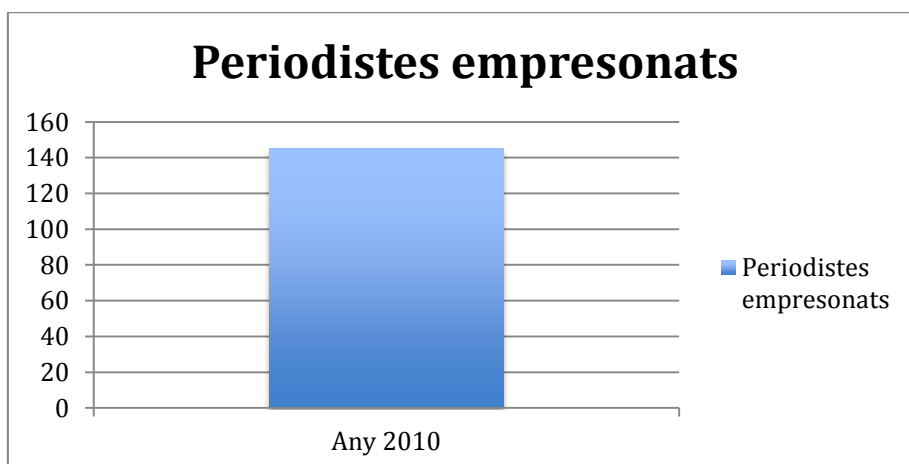
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2009: Un total de 136 periodistes empresonats. Xina, Iran i Cuba, els països amb un major número de empresonaments.

Font: Committe to Protect Journalists

Any 2010: 145 periodistes empresonats. Coincideixen els països amb més número d'empresonaments: Xina (34), Iran (34) i s'afegeix Eritrea (17).

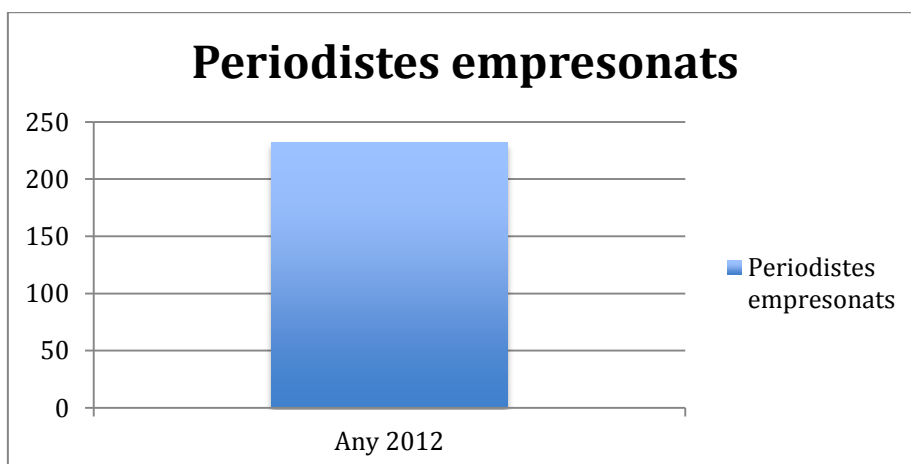
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2011: Un total de 179 periodistes empresonats. Els països amb un major número de empresonaments van ser Iran (42), Eritrea (28) i Xina (27).

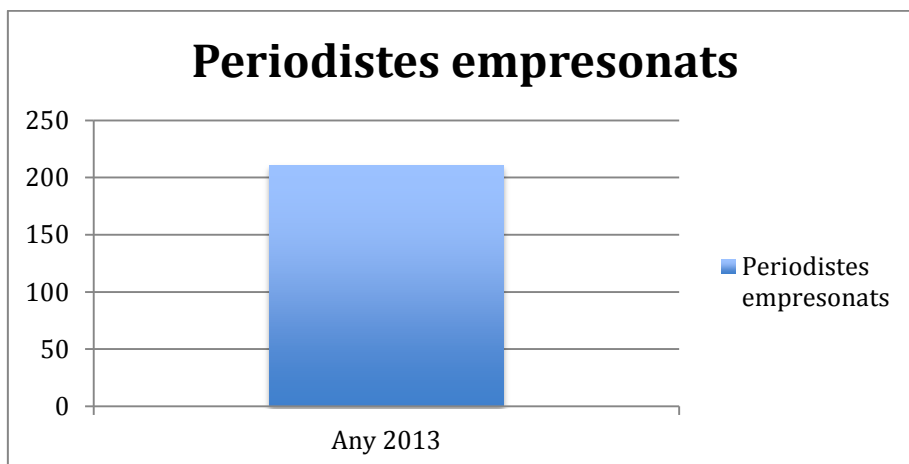
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2012: Un total de 232 periodistes empresonats. Els països a destacar van ser Turquia (49), Iran (45), Xina (32), i Eritrea (28).

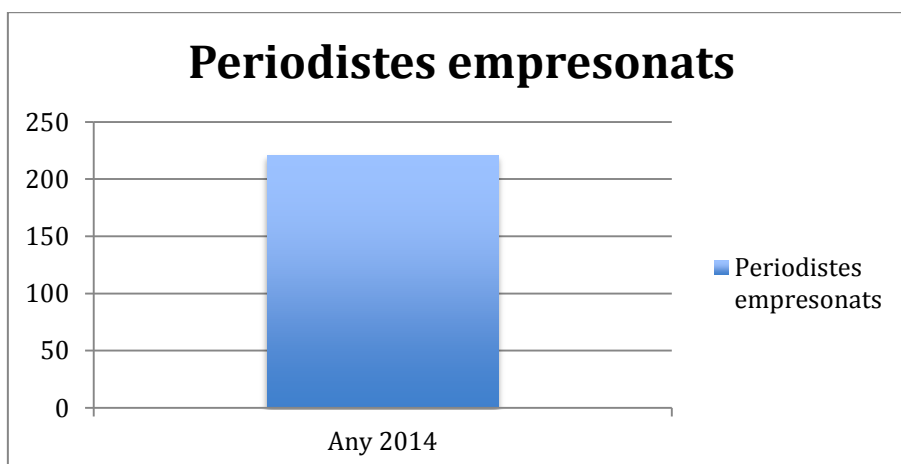
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2013: Un total de 211 periodistes empresonats. Destacar els països de Turquia (40), Iran (35), Xina (32) i Eritrea (22).

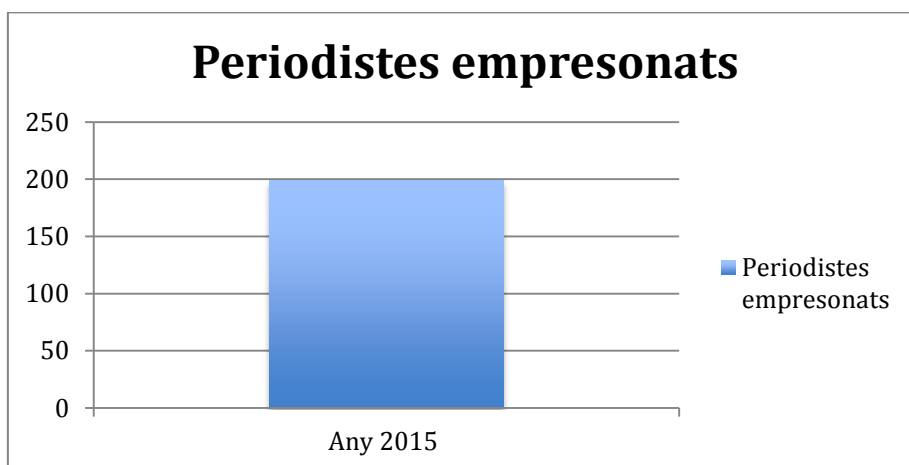
Font: Committe to Protect Journalists

Any 2014: Un total de 221 periodistes empresonats. Xina (44), Iran (30) i Eritrea (23).

Font: Committe to Protect Journalists

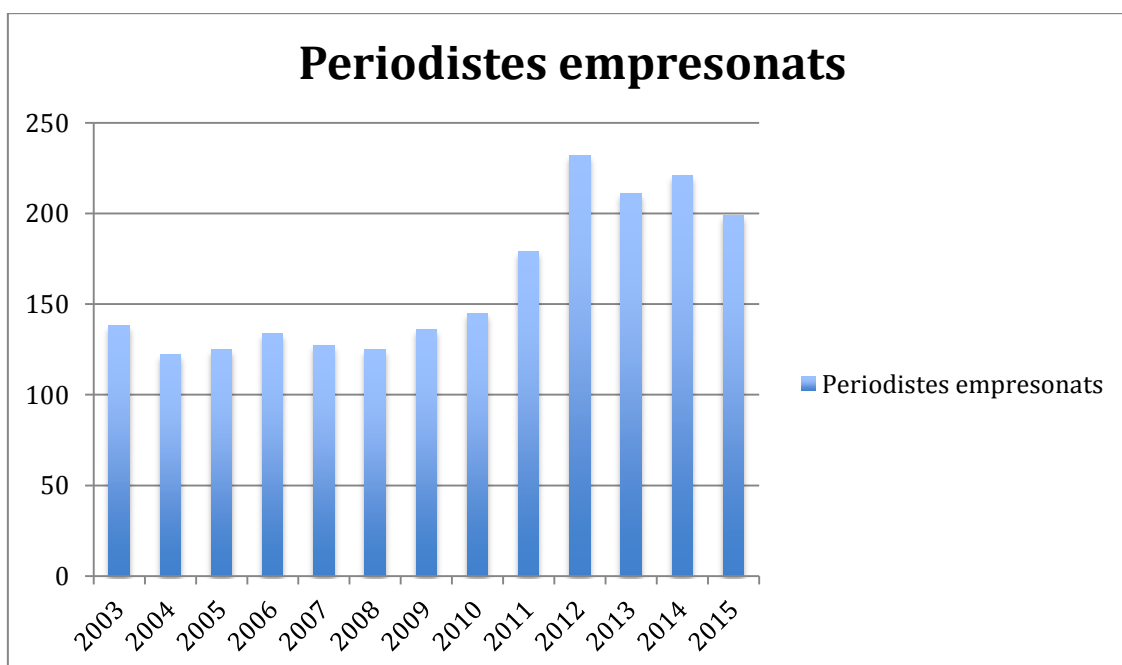
Any 2015: Un total de 199 periodistes empresonats. Països a destacar: Xina (49), Egipte (23) i Iran (19).

Font: Committe to Protect Journalists

Any 2016: En el que portem d'any aquest 2016, i segons les estadístiques de 'Reporteros sin Fronteras'³⁴, ja són 151 periodistes els que estan empresonats.

A continuació realitzarem un gràfic genèric i analitzarem les dades obtingudes.

Font: Committe to Protect Journalists i Reporteros Sin Fronteras

³⁴ Reporteros Sin Fronteras. *Por la libertad de información*. [En línia]. [Data de consulta: 4 de maig]. < <http://www.rsf-es.org/> >

A partir d'aquest gràfic podem observar que en els últims anys sí que hi ha hagut un augment considerable. Tot i que les dades del període 2003-2010 també són elevades, no podem deixar de centrar-nos en les pertanyents al termini del 2011-2015; sense oblidar que en aquest 2016 ja portem 151 periodistes segrestats.

Després de fer l'anàlisi, el que coincideixen la majoria d'anys són els països. Aquests tendeixen a ser Xina, Cuba, Eritrea, Iran i Turquia. Es necessari esmentar que el número de periodistes empresonats a Cuba disminueix a partir del 2010; mentre que Iran comença a créixer al 2009 i, més endavant, concretament al 2012, Turquia. La relació de que un país augmenti o disminueixi en nom de periodistes empresonats depèn, com és lògic, del moment que estan vivint en aquell país i la situació produïda.

Per exemple, els principals països que tenen més nombre de segrests de periodistes, estan vivint la següent situació:

- **Cuba**³⁵: Tot i anar creixent les obertures de les relacions diplomàtiques, continuen les forts restriccions de llibertat d'expressió, associació i circulació.
- **Eritrea**³⁶: Moltes persones han anat abandonat el país per escapar del servei nacional indefinit, un servei equivalent a un treball forçat. La majoria han intentat marxar a través del Mar Mediterrani, arriscant la vida i, fins i tot, perdent-la en el viatge. Tampoc estava permesa l'activitat dels mitjans de comunicació.
- **Iran**³⁷: Les autoritats van restringir la llibertat d'expressió, entre d'altres. Periodistes, defensors dels drets humans i altres veus van ser detinguts i empresonats. Les tortures i maltractaments eren a l'ordre del dia. Es continuen celebrant judicis injusts.

³⁵ Amnistía Internacional. (2015). *Cuba*. [document en línia]. [Data de consulta: 5 de maig]. <<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/paises/pais/show/cuba/>>

³⁶ Amnistía Internacional. (2015). *Eritrea*. [document en línia] [Data de consulta: 5 de maig]. <<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/paises/pais/show/eritrea/>>

³⁷ Amnistía Internacional. (2015). *Irán*. [document en línia]. [Data de consulta: 5 de maig]. <<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/paises/pais/show/iran/>>

- **Turquia**³⁸: La situació va deteriorar amb les eleccions parlamentaries i l'esclat de violència entre el Partit dels Treballadors Kurdos (PKK) i les forces armades turques.

2.3. Figures femenines en els conflictes bèl·lics a l'actualitat

Actualment, com hem pogut comprovar, són moltes les dones periodistes que realitzen cobertures en diversos conflictes bèl·lics. Com que no podem fer una explicació extensa de cada una d'elles, s'ha escollit quatre periodistes que en l'actualitat són presents en alguna cobertura bèl·lica. Aprofitant que, més endavant, s'analitzaran periodistes amb les que s'ha tingut el plaer d'entrevistar, les seleccionades en aquest punt seran unes altres per evitar la repetició de figures femenines.

- **Mayte Carrasco** (@maytecarrasco74): periodista de guerra freelance nascuda a Barcelona. Ha treballat en mitjans de comunicació com *l'Agència EFE, Telecinco, El Mundo, El País*, entre d'altres. Considerada experta en temes del món àrab i del Yihadisme. Alguns dels conflictes bèl·lics que ha cobert han estat la Guerra Civil de Síria, la Guerra de Líbia de 2011, Guerra d'Afganistan, entre d'altres moltes. Alhora, també és escriptora i ha publicat diverses novel·les i llibres. Algunes de les seves publicacions han estat *La Kamikaze*³⁹, *Estaré en el paraíso* i *Espérame en el Paraíso*⁴⁰.
- **Rosa Meneses**⁴¹ (@rosameneses10): Periodista en la secció d'internacional al diari *El Mundo* nascuda a Barcelona. Especialista en la cobertura d'Orient Mitjà. Membre del Consell d'Administració de

³⁸Amnistía Internacional. (2015). Turquía. [document en línia]. [Data de consulta: 5 de maig]. <<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/paises/pais/show/turquia/>>

³⁹ Ramiro Martín, Marta. *Mayte Carrasco: Realidad y ficción de una periodista de guerra*. [article en línia]. [Data de consulta: 5 de maig]. <<http://www.jotdown.es/2012/03/mayte-carrasco-realidad-y-ficcion-de-una-periodista-en-la-guerra/>>

⁴⁰ Eldiario.es. (2014). *La periodista Mayte Carrasco reflexiona sobre la guerra civil siria en su última obra*. [article en línia]. [Data de consulta: 5 de maig]. <http://www.eldiario.es/cultura/periodista-Mayte-Carrasco-reflexiona-ultima_0_264573656.html>

⁴¹ Meneses, Rosa. *Rosa Meneses Pressfolio*. [En línia]. [Data de consulta: 5 de maig]. <<http://www.rosameneses.pressfolios.com/>>

Reporteros sin Fronteras d'Espanya. Ha cobert atacs tant recents com el de *Charlie Hebdo* a París, conflictes a Líbia, Tunísia, Líbia i Síria. Va sobreviure a un tret que va rebre a Misurata, Líbia.

- **Maruja Torres** (@MistralS): Escriptora espanyola i periodista. Ha estat al Líban, a Panamà i Israel com a corresponsal de guerra. Guanyadora del premi Nadal al 2009 pel seu treball *Esperadme en el cielo*, escrit mentre estava instal·lada a Beirut. Actualment resideix a Barcelona i escriu la seva columna d'opinió a *eldiario.es*⁴².
- **Yolanda Álvarez** (@yalvareztv): Periodista del programa *En portada*⁴³ de Televisió Espanyola (TVE). Ex-corresponsal de TVE a Orient Mitjà. Al 2014 va estar acusada de ser portaveu d'Hamás, organització palestina que es va declarar com a Yihadista nacionalista i islàmica, per l'ambaixada d'Israel a Espanya⁴⁴. Un dels seus últims treballs va ser el documental emès per Televisió Espanyola (TVE), en el programa *En portada*, titulat *Esclavas del Daesh*⁴⁵. Aquest treball narra com l'Estat Islàmic va utilitzar a més de 5.000 dones i nenes 'yazidís' com a esclaves sexuals i va executar a milers d'homes.

⁴² Torres, Maruja. (2016). *Vaya, venga, voy*. [article en línia]. [Data de consulta: 6 de maig].

<http://www.eldiario.es/zonacritica/Vaya-venga-voy_6_473212714.html>

⁴³ Prnoticias. (2015). *Yolanda Álvarez reubicada por TVE en "En portada"*. [article en línia]. [Data de consulta: 6 de maig].

<<http://prnoticias.com/television/20142328-yolanda-alvarez-tve-en-portada>>

⁴⁴ Eldiario.es. (2014). *La embajada de Israel acusa a la corresponsal de TVE de ser portavoz de Hamás*. [article en línia]. [Data de consulta: 6 de maig].

<http://www.eldiario.es/internacional/embajada-Israel-corresponsal-TVE-Hamas_0_287671383.html>

⁴⁵ En Portada. *Esclavas del Daesh*. [vídeo]. rtve.es.

Capítol III: Anàlisi de l'actualitat

3.1 Conflictes actuals

En aquest apartat, de manera resumida, es volen donar a conèixer els conflictes actuals que existeixen a nivell mundial. A través de l'equip ConflictMap⁴⁶, es poden conèixer mitjançant un llistat i un mapa del món. El mapa del món està dividit en dues imatges per poder apreciar millor quins són els països amb més conflicte.

Llistat de països amb conflictes:

- Afganistan
- Península Aràbiga
- Algèria
- Angola
- Armènia-Azerbaitjan
- Bahrain
- Burkina Faso
- Burundi
- Camerun
- República Centreafricana
- Chad
- Xina
- Colòmbia
- El Congo
- Egipte
- Eritrea
- Etiòpia
- Geòrgia
- Haití
- Hong Kong
- Iran
- Iraq
- Israel-Palestina
- Costa de Marfil
- Corea del Nord
- Kirguizistan
- Líban
- Líbia
- LRA
- Madagascar
- Mèxic
- Moldàvia
- Moçambic
- Birmània
- Nepal
- Níger
- Nigèria
- El Nord de Mali
- Pakistan
- Filipines

⁴⁶ ConflictMap. (2016). *MAP*. [document en línia]. [Data de consulta: 28 de maig]. <<http://www.conflictmap.org/conflicts>>

- Índia	-Rússia
- Senegal	- Tibet
- Serra Leone	- Turquia
- Sri Lanka	- Ucraïna Estats Units
- Sudan	- Estats Units
- Síria	- Veneçuela
- Separatistes de Tailàndia	- Sàhara Occidental
- Disturbis Tailandès	- Iemen
- Tailàndia-Cambotja	- Zimbabwe

A continuació s'explica de manera resumida els conflictes dels principals països; és a dir, els marcats amb més intensitat.

- **Afganistan⁴⁷**: Es tracta d'una guerra que ja porta al voltant dels 15 anys. Després de l'atac a les torres bessones a Nova York, el govern del ex-president George Bush, dels Estats Units, va envair Afganistan justificant que refugiava a terroristes d'Al Qaeda i responsables del 11-S. Fins a l'actualitat, han mort 151.000 civils i militars afgans i uns 164.000 han resultat ferits. Veure mapa2.
- **Egipte⁴⁸**: La revolució d'Egipte va començar amb manifestacions al carrer al 2011. Aquestes protestes eren amb motiu de l'excés de la brutalitat per part de la policia, les lleis d'emergència de l'Estat, les altes taxes de desocupació, etc. L'objectiu era fer caure al president Hosni Mubarak (30 anys al poder) i el 11 de febrer es va aconseguir; Mubarak va dimitir. A l'any 2012, Mubarak va ser condemnat a cadena perpetua per les repressions que van arrabassar 800 vides durant la revolució. Es van celebrar noves eleccions. El nou president va estar Mohamed Morsi. Veure mapa1.

⁴⁷ Hipertextual. (2015). *Hacia una guerra de 14 años*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].

<<http://hipertextual.com/2015/10/14-anos-guerra-de-afganistan>>

⁴⁸ LetrasLibres. (2012). *Egipto: el largo camino de la revolución*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].

<<http://www.letraslibres.com/revista/reportaje/egipto-el-largo-camino-de-la-revolucion?page=0,1>>

- **Mèxic**⁴⁹: conflicte armat intern contra el narcotràfic. L'Estat Mexicà i els Grups d'Autodefensa Popular i Comunitària lluiten per controlar les diverses activitats il·legals que realitzen els càrtels; principalment el tràfic de drogues. Aquesta situació té origen a l'any 2006 quan es van adoptar mesures per preveure-ho. Veure mapa3.
- **Nigèria**⁵⁰: Boko Haram és un grup terrorista de caràcter islàmic actiu a Nigèria. Dóna suport al terrorisme contra la població civil i utilitza mitjans violents i coactius en la persecució dels seus objectius tan polítics com religiosos. Veure mapa1.
- **Nord de Mali**⁵¹: La rebel·lió va començar a l'any 2012; però al 2013 va agafar una altra dimensió. Va començar com un alçament separatista, derivat d'un problema intern entre els tuareg i Bamako; però va acabar essent un conflicte internacional on també va intervenir França. Veure mapa1.
- **Pakistan**⁵²: Guerra on estan enfrontats les Forces Armades de Pakistan i els grups religiosos i moviments locals recolzats pels grups terroristes. Veure mapa2.
- **Somàlia**⁵³: Guerra que té origen a l'any 1991. El conflicte causa desestabilització i inestabilitat al país ja que el govern somali no pot lluitar ni controlar les forces rebels. Veure mapa1.
- **Sudan**⁵⁴: conflicte per causa racial al oest de Sudan, a Darfur. Les diferències s'esdevenen entre un grup de milicians (format per criadors de camells d'ètnia àrab) i pobles de raça negra, principalment

⁴⁹ El País. *Cárteles Mexicanos*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<http://elpais.com/tag/carteles_mexicanos/a>

⁵⁰ El País. *Boko Haram*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<http://elpais.com/tag/boko_haram/a>

⁵¹ El Mundo. (2013). *La guerra de Mali, un conflicto de dimensiones internacionales*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2013/01/19/internacional/1358626986.html>>

⁵² Sáenz de Ugarte, Iñigo. *La guerra de Pakistán contra sí misma*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<<http://www.eldiario.es/multimedia/pakistan/index.html>>

⁵³ Miguel Calatayud, José. (2011). *La guerra eterna de Somalia*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<http://elpais.com/diario/2011/08/14/internacional/1313272801_850215.html>

⁵⁴ Valdehíta, Carolina. (2015). *Darfur, el conflicto que nunca se cierra*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<<http://www.elmundo.es/internacional/2015/06/11/5579698e46163f0b658b457d.html>>

agricultors. Es tracta d'una disputa entre àrabs i negres; tot i que siguin ambdós musulmans. Veure mapa1.

- **Guerra Civil de Síria⁵⁵**: Al mateix temps que es realitzaven protestes a Egipte, Líbia, etc. Síria també es va manifestar arrel de l'arrest i tortura d'uns adolescents que van pintar una paret de l'escola amb la frase 'és el teu torn, Doctor', en referència a Asad. Es demanava la dimissió d'Asad però no va ser així i es van formar grups de rebels. El grup terrorista més conegut, l'Estat Islàmic, va anar agafant força i lluita contra tots els bàndols. Actualment és una guerra en actiu. Veure mapa1.
- **Ucraïna- Rússia⁵⁶**: conflicte entre els països veïns ja que Ucraïna volia adherir-se a la Unió Europea i per interessos dels prorussos i de Rússia, no es va firmar l'acord. Veure mapa1.

⁵⁵ Alba, Ana. (2016). *Siria: la guerra que començà con un grafiti*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].

<<http://www.elperiodico.com/es/noticias/internacional/siria-las-cinco-etapas-los-cinco-anos-guerra-4964152>>

⁵⁶ Bonet, Pilar. (2015). *Un callejón sin salida que conduce a Rusia*. [article disponible]. [Data de consulta: 4 de juny].

<http://internacional.elpais.com/internacional/2015/07/22/actualidad/1437585063_662179.html>

Mapa 1. Extret de ConflictMap (<http://www.conflictmap.org/>).

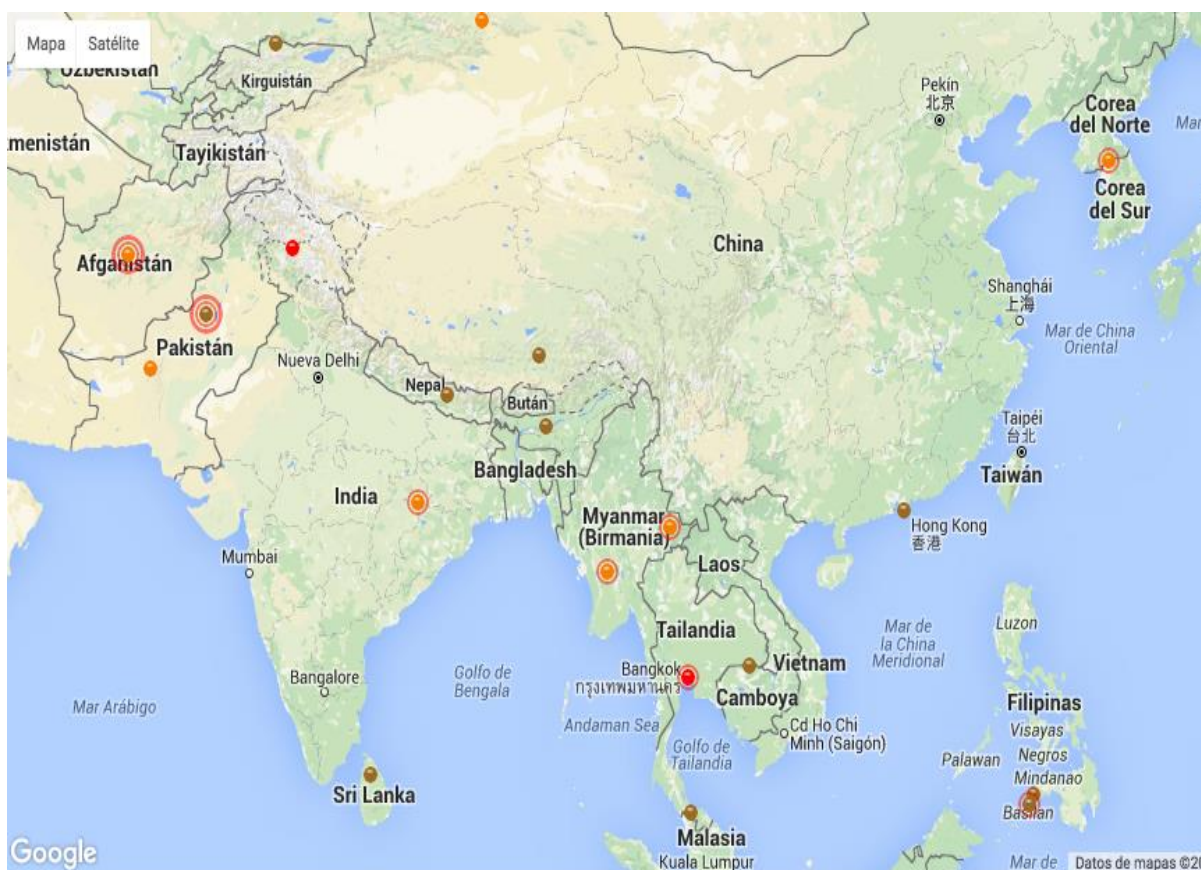
Seguint la llegenda del mapa establerta per ConflictMap, els diferents símbols que apareixen al mapa signifiquen:

- Segons la gravetat:

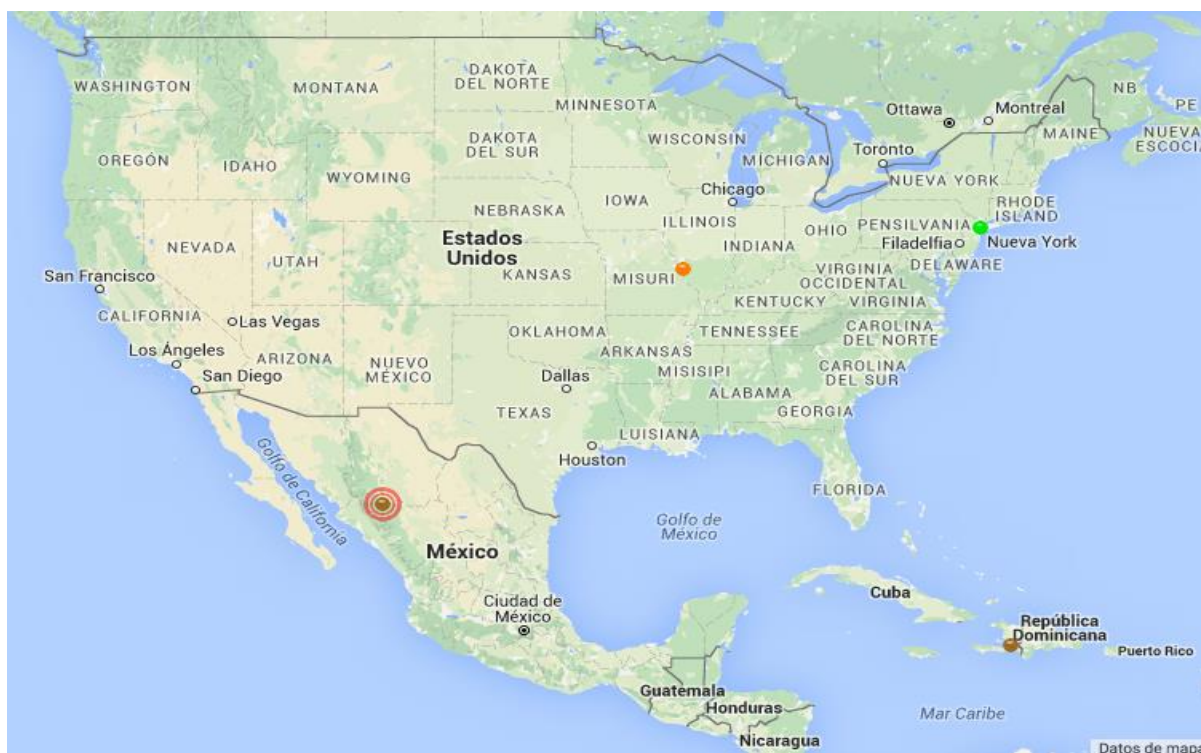
Alta
 Mitjana
 Baixa

- El color dels punts va en funció del nombre d'articles que s'han publicat sobre el país. Si, per exemple, s'han publicat articles durant tres dies, serà de color vermell, per la importància mediàtica.

Ràfega
 Normal
 Baixa
 Zona post-conflicte

Mapa 2. Extret de ConflictMap (<http://www.conflictmap.org/>).

Mapa 3. Extreta de ConflictMap (<http://www.conflictmap.org/>).

Mapa 4. Extreta de ConflictMap (<http://www.conflictmap.org/>).

3.2 Retrat del treball periodístic a les zones de conflicte

A continuació, a partir de les entrevistes realitzades a diferents professionals especialitzats en conflictes armats, s'analitzaran les diferents respostes obtingudes fins arribar a una possible resolució de la hipòtesis principal del treball: les dones periodistes estan menyspreades i tenen menys drets en l'àmbit del periodisme de guerra i en la cobertura dels conflictes.

En funció de la informació extreta de cada professional entrevistat, l'anàlisi es dividirà en diferents categories amb els temes tractats: Visió general del periodisme de guerra, Paper de la dona periodista des del punt de vista dels companys de professió, Paper de la dona periodista en relació amb les fonts d'informació, i Infravaloració de les dones periodistes a la professió.

3.2.1 Visió general del periodisme de guerra

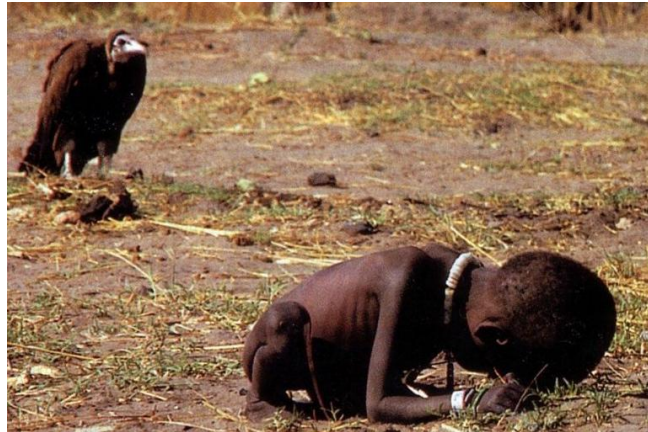
Molts periodistes i professionals de la informació estan d'acord amb el què es busca en un conflicte. Les condicions, per exemple, d'un freelance⁵⁷, no són les adequades ja que tenen pocs recursos, cobren poc per peces que els hi ha costat molt poder accedir i han arriscat la vida, no tenen opció a descansar i, tot això, deriva a una informació de poca qualitat i a la impossibilitat de cobrir tots els aspectes de la zona de conflicte.

Si ens preguntem, doncs, què busquen la majoria de mitjans de comunicació d'una cobertura de conflicte, trobem un curtmètratge on es mostra fins a on està degenerant la societat actual; on cada cop més preval la imatge vers la ètica: *One Hundredth of a Second*⁵⁸, dirigit per Susan Jacobson i produït per Alex Boden. Al llarg de la història trobem diverses fotografies que mostren la crueltat de la guerra; però, fins a quin punt és més important la imatge que ajudar a la persona que està sent fotografiada en unes condicions de perill o

⁵⁷Diccionario de la lengua española: "Dicho de una persona que realiza por su cuenta trabajos periodísticos-escritos o gráficos y los ofrece en venta a los medios de comunicación.

⁵⁸ Jacobson, Susan. (2013). *One Hundredth of a Second*.
<<https://www.youtube.com/watch?v=EnbcMK9z16o>>

directament de mort? A continuació, s'adjuntaran alguns casos on es veu la duresa de la fotografia que, a vegades, tot i així, ha suposat un premi pel periodista o fotògraf encarregat de capturar el moment.

Kevin Carter. 1993. *The New York Times*.

Imatge realitzada pel fotògraf Kevin Carter. Es veu a una nena en estat de desnutrició com està essent aguitada per un voltor. Kevin Carter va guanyar un premi però va anunciar que es penedia d'haver fet la captura i no haver ajudat a la nena. Poc temps després d'aquestes declaracions, es va treure la vida.

Frank Fournier. 1985. *Contact Press Images*

Imatge d'una nena colombiana, Omayra Sánchez, que va quedar atrapada entre les ruïnes de la seva casa després de l'erupció del volcà Nevado del Ruiz al 1985. També es va poder veure com anava morint perquè va ser gravat en vídeo.

Els professionals entrevistats estaven d'acord amb aquest aspecte de la visió del periodisme de guerra. Al poder parlar amb periodistes freelance com Laura Fernández o Laura J. Varo, deixen clar quina visió existeix actualment i les condicions en les que es treballa. Ambdues periodistes van afirmar que si havien de destacar algun aspecte de la professió que havien escollit i de la especialització triada, seria la manera en la que es treballa.

Laura Fernández explicava que el fet de ser freelance implicava no tenir vacances, treballar 24 hores al dia i estar pendent sempre del que es podrà facturar de cara al mes vinent. Al tractar-se de periodisme en zones de conflicte remarcava la importància del descans, de la seguretat i la desconnexió per part del professional; tot i que no era possible i, per tant, esdevenia en un empitjorament de la qualitat de la informació. En definitiva, la periodista Laura Fernández remarcava el problema de com s'exerceix aquesta professió de freelance.

Ahora, la seva companya, Laura J. Varo, també freelance, feia referència a les condicions de treball. No solament es referia a la desprotecció sinó a la manera de cobrir aquests conflictes. Destacava la feina realitzada per un freelance que esdevé un coneixement de la zona, una estància en aquell terreny durant un llarg temps, molts cops abans de començar la guerra i posteriorment a la guerra, i criticava el fet de que mitjans de comunicació enviessin a corresponsals únicament per cobrir en un temps limitat aquell conflicte, extreure la informació necessària i les fotografies pertinents i acabant la tasca abans de finalitzar el conflicte, sense informar de la situació un cop passat el conflicte.

Ambdues coincidien en la mala gestió dels mitjans de comunicació en relació a que solament cobrien el conflicte mentre interessava al públic; un cop aconseguida la informació necessària per vendre més exemplars, el corresponsal marxava de la zona sense importar la situació posterior.

En aquesta línia, Gervasio Sánchez, periodista independent que treballa amb el diari Heraldo Aragón, també mostrava el seu descontent amb el que estava passant a l'actualitat amb la majoria dels mitjans de comunicació. "S'ha sacrificat el periodisme pur i dur i cada vegada s'inverteix menys. La

comunicació s'ha desfet de tota la part vinculada al periodisme dur, i s'ha desfet perquè han començat a establir (els mitjans) relacions impúdiques i obscenes amb el poder polític i econòmic”, explicava.

Des d'un punt de vista de periodistes que treballen per a mitjans de comunicació com són el cas de Érika Reija (TVE) i Anna Teixidor Colomer (TV3), també destacaven el paper realitzat pels mitjans de comunicació i la recerca a la guerra d'un espectacle i dels trets, en comptes de trobar el factor humà a la notícia. Érika Reija destacava la importància d'una bona tasca periodística i unes bones condicions per tal de fer periodisme de qualitat; alhora que mostrava la preocupació de la recerca de l'espectacle i no del factor humà. D'altra banda, Anna Teixidor explicava la dificultat d'explicar bé el conflicte al públic per part dels periodistes ja que existeixen moltes adversitats que no permeten estar al periodista a la zona del conflicte o no es poden quedar el temps suficient.

3.2.2 Paper de la dona periodista des del punt de vista dels companys de professió

En aquest apartat, es volia conèixer mitjançant casos reals, la relació existent entre els periodistes homes i periodistes dones en zones de conflicte.

Com en altres professions, existeixen dades i enquestes que demostren que les dones periodistes ocupen una posició inferior en el món del periodisme respecte als homes periodistes. En aquesta línia, podem trobar com hi ha poques dones periodistes que siguin les encarregades d'un mitjà de comunicació; poques dones periodistes que assisteixin a reunions de continguts; entre d'altres aspectes. Una sèrie d'evidències que ho demostren estan recollides en l'article *El techo de acero de las mujeres*⁵⁹, on el diari *Público* analitza aquestes circumstàncies. A partir de l'informe de l'Associació de la Premsa de Madrid, realitzat al 2015, les professionals solament ocupen el

⁵⁹ Público. (2016). *El techo de acero de las mujeres*. [article en línia]. [Data de consulta: 29 de maig].
<<http://www.publico.es/sociedad/gigantesco-techo-cristal-mujeres-periodismo.html>>

10,9% dels llocs de direcció en els mitjans impresos, el 7,8% en els audiovisuals i solament el 3,9% dels responsables de continguts en els mitjans digitals són dones. Alhora, els resultats del Informe Global sobre el Estatus de les Dones en els Mitjans de Comunicació, publicat al 2014 per la Fundació Internacional de Dones als Mitjans⁶⁰, evidencia que dos terços de les 977 dones periodistes entrevistades afirmaven haver estat víctimes d'intimidació, amenaces o abusos relacionats amb la seva activitat professional. En una tercera part dels casos, el responsable era el seu superior.

Paral·lelament, si ens fixem en els informes que publica *Reporteros Sin Fronteras*⁶¹ en relació al nombre de periodistes assassinats o segrestats, trobem que el nombre de dones és mínim. En relació a aquestes estadístiques, la pregunta idònia seria saber si aquesta xifra tant baixa és perquè no existeixen grans problemes envers les dones en les zones de conflicte; o, si és degut a que són poques les dones que cobreixen conflictes bèl·lics.

Un cop vist alguns informes i alguns testimonis publicats a diferents mitjans digitals, es necessari contrastar-ho amb els professionals entrevistats en aquest treball.

La pregunta inicial a la que es volia trobar solució era: Els periodistes homes infravaloren la tasca de la periodista dona i les veuen des d'un altre punt de vista? Aquesta pregunta va ser traslladada en les entrevistes dutes a terme i es va aconseguir el punt de vista de les dones periodistes i l'home periodista.

Laura Fernández deixava clar que, en la zona on ella cobreix, Orient Mitjà, no hi ha diferència entre els companys. Es tracten de companys joves i assegurava que hi havia més dones que homes. Alhora, Laura J. Varo, remarcava que les diferències entre companys homes i companyes dones, a priori no es podien apreciar. Tot i així, no volia dir que no existissin. Amb això

⁶⁰ Nuevatribuna.es. (2015). *Mujer y periodista: un compromiso, muchos retos*. [article en línia]. [Data de consulta: 29 de maig].

<<http://www.nuevatribuna.es/articulo/mundo/ser-mujer-y-periodista-compromiso-muchos-retos/20150305110015113282.html>>

⁶¹ Reporteros Sin Fronteras. [document en línia]. [Data de consulta: 8 de juny].

<<http://www.rsf-es.org/>>

feia referència a comentaris existents per part de companys homes en relació a la facilitat amb la que les dones periodistes podien accedir a la informació pel simple fet de ser dones. Paral·lelament, afirmava que entre els companys homes existia una certa estima a les dones que van a cobrir el conflicte i remarcava que no havia de ser així perquè “allà ens la juguem tots i ja està”.

Quan aquesta mateixa pregunta li vam fer al Gervasio Sánchez, el periodista va explicar que no hi havia diferència. En els més de 30 anys que porta treballant en zones de conflicte, va conèixer dones des del principi i quan ha hagut de treballar amb dones ha treballat; si alguna no volia que anés amb ell, no era pel fet de ser dona; sinó per la seva forma de treballar, de la mateixa manera que li passava amb companys homes.

Aquest punt de vista del Gervasio Sánchez, no era compartit per Érika Reija, qui afirmava que actualment encara hi havien superiors de mitjans que pensaven més en un home que en una dona per cobrir el conflicte. Ho relacionava amb el fet de que les dones tenen el risc afegit de les violacions; però també afirmava que quan eren enviades, la feina era igual o millor que la d'un home. Respecte a la relació entre companys del conflicte, destacava que no existia perquè cada vegada està més normalitzada la presència de dones occidentals en aquests escenaris. Anna Teixidor, tot i no estar en conflictes, també feia referència al risc afegit de la violació en les dones i, per tant, suposava un desavantatge.

Per tant, es pot constatar que la diferència entre els companys de professió no existeix a priori, tot i que això no vol dir que no hi hagi. De la mateixa manera que en la societat occidental, es lluita per la igualtat entre ambdós sexes i sembla que ja no sigui tant evident aquesta diferència; però, en realitat, sempre queden petits detalls que evidencien que no ens trobem en el mateix punt. Amb això em refereixo a comentaris del tipus que comentava la periodista Laura J. Varo en la seva entrevista.

Realment encara estem arrelats a una cultura patriarcal i en alguns aspectes queden petites pinzellades. No solament hi ha diferenciació en la professió del periodisme; sinó en altres professions i en la societat en general.

3.2.3 Paper de la dona periodista en relació amb les fonts d'informació

En el següent apartat es pretén, a través de les entrevistes que s'han realitzat al llarg d'aquest treball, conèixer com ha estat la relació amb les fonts d'informació. El fet de no existir cap tipus de font secundària; ja siguin investigacions o qualsevol altres tipus de document, seria necessari indagar en aquesta categoria per proporcionar una millor visibilitat en aquest camp sense explorar. Per tant, es partirà de les entrevistes realitzades, tenint en compte que, partint de la zona on treballen o han treballat aquests professionals i coneixent la cultura patriarcal que existeix en aquest territori (Orient Mitjà), es vol plasmar, a partir de cada cas, com ha estat l'accés a aquestes fonts i, en el cas de les dones, si han estat condicionades pel seu sexe.

Laura Fernández explica que la diferència per exercir la professió a Orient Mitjà és molt diferent entre un home i una dona periodista. Al parlar, com comentàvem anteriorment, de societats molt patriarcales, les dones tenen el pro i el contra. La dona periodista té molt fàcil l'accés a la població femenina mentre que un home periodista no podrà mai o serà difícil que accedeixi a dones. D'altra banda, com a dones periodistes, parla d'un certa precaució perquè existeix un assetjament sexual dins de la societat. En fa referència a exemples com haver de moure's una dona periodista sola i parlar amb les fonts masculines que poden arribar a interpretar malament la relació. Justifica aquesta conducta argumentant que són societats on no tenen costum de relacionar-se entre homes i dones i a estar junts; menys a l'hora del matrimoni, que és concertat. Tot i així, les societats estan canviant i les noves generacions van canviant. Alhora, també remarca que al final, arriba un punt que els homes t'acaben protegint i et faciliten el transport, t'informen sobre la ciutat, la història, etc. El fet d'estar sola acaba esdevenint que et vulguin protegir.

La companya Laura J. Varo coincideix amb la Laura Fernández en aquesta espècie de fortuna estranya, com ho defineix ella. Afegeix que no terminen de veure't com a dona però, òbviament, tampoc com a home. Tot i existir algunes restriccions per la condició de ser dona, s'aconsegueixen sortejar. A tot el comentat per la seva companya en relació al fàcil accés a la societat femenina i als nens, també afegeix que l'accés a la població masculina és diferent de si ho fa un home periodista. Quan parla de la diferència, radica en el fet que les converses entre dones periodistes i homes civils són diferents a les que s'esdevenen entre homes periodistes i homes civils. Aquesta diferència, principalment va en relació amb el contingut de la conversa. Els homes amb les dones periodistes s'obren més i es sinceren i, en canvi, amb els homes periodistes no ho fan perquè es posaria en risc la seva masculinitat. La informació extreta a un milicià, per exemple, és diferent depenent si ho fa un home periodista o una dona periodista.

En la mateixa línia, Gervasio Sánchez, refuta el comentat per les companyes i afirma que sempre depèn de la manera de treballar del periodista; no de la condició de sexe. Com a exemple posa el cas d'una periodista anglosaxona que va treballar en la mateixa zona on era ell sobre nenes soldat i, el periodista, afirma que no tenia sensibilitat suficient per fer l'entrevista i, per tant, no va poder extreure gaire informació a les nenes. Alhora, ell explica que quan va parlar amb les nenes va ser capaç de fer una entrevista molt més sensible.

Érika Reija, en canvi, es manté en la línia de Laura Fernández i Laura J. Varo. La periodista deixa clar que les dones tenen més capacitat per empatitzar amb el sofriment de les víctimes als conflictes i això sempre és ben rebut. Es torna a fer referència a la possibilitat d'accedir tant a dones com a homes; i, en canvi, els homes periodistes tenen més dificultats per parlar amb dones.

Finalment, Anna Teixidor, també destaca que el fet de ser dona ha estat de gran ajuda en els seus treballs. Per part dels homes, li ha ajudat ser dona perquè accepten parlar esperant que algun dia et converteixis (en aquest cas degut al tipus de documental que va fer la periodista sobre el yihadisme) i

marxis amb ells. En relació amb les dones, com apuntaven les companyes entrevistades, solament parlen amb dones. Tot i així, també parla de que el fet de tenir un accés més “fàcil” a la informació essent dona no és sinònim de que et respectin.

En definitiva, un cop exposades les aportacions dels entrevistats, veiem com el fet d’esser una dona pot ser un arma de doble fil. És a dir, totes les periodistes entrevistades coincideixen amb que la condició de ser dona ha estat d’ajuda ja que l’accés a entrevistar a població femenina ha estat molt més fàcil i, la informació aconseguida per part de la població masculina, ha estat més sensible i s’han extret aspectes rellevants que amb els homes periodistes costa que ho diguin per no posar en dubte la seva masculinitat; com exemple el fet de reconèixer que tenen por. Tot i així, com comenta el periodista Gervasio Sánchez, també depèn del professional. Ser dona pot obrir les portes a l’accés de la informació però, alhora, també pot ser que la dona no aprofiti o no sàpiga aprofitar aquest avantatge i, en canvi, un home, tot i costar-li més, sàpiga treure un bon profit.

Per tant, en primer lloc destacar que tot i pensar que sent dona comportaria més dificultats el parlar amb les fonts, s’ha pogut veure com és tot el contrari. Paral·lelament, també remarcar que no tot està fet per la condició de sexe; sinó que també la persona professional (tant home com dona) ha de tenir una certa sensibilitat i aconseguir un bon clima de confiança amb les fonts.

Per últim, però no menys important, no podem oblidar que l’accés amb els homes també pot resultar més fàcil sent dona per les fites personals d’aquests homes que seran entrevistats. És a dir, com comentaven Laura Fernández o Anna Teixidor, també existeix un perill de possible assetjament sexual o objectius de la població masculina com és el fet d’aconseguir que et converteixis en el que ells volen i, en el cas de la yihad, marxar al territori i, com ho definirien alguns d’ells, “ser una bona dona” (tenir fills, per exemple). Per tant, aquest accés “fàcil” a la informació dels homes també ve esdevingut per un interès personal d’ells mateixos.

3.2.4 Infravaloració de les dones periodistes en la professió

La tasca de les dones periodistes de guerra ha estat molt qüestionat al llarg de la història. Com hem pogut conèixer a través d'aquest treball, la feina de les dones reporteres de guerra i de conflictes no ha estat mai fàcil. Per tant, a dia d'avui, encara ens preguntem si les dones periodistes estan infravalorades en aquesta professió.

En aquest article⁶² ens parla sobre les reporteres de guerra com un tercer sexe. Quan les dones periodistes van tenir més presència en els conflictes també es van esdevenir diferents notícies de casos concrets d'agressions a aquestes reporteres. Com bé explica l'article, al 2011, la corresponental de CBS Lara Logan va ser agredida sexualment per un grup de manifestants durant la revolta a la Plaza Tahrir⁶³ a Egipte. Va ser arran dels diferents atacs que els mitjans de comunicació i les principals organitzacions pels drets dels periodistes van obrir un debat sobre la situació d'inseguretat de les reporteres en zones de conflicte; especialment en aquells països on no es respecten els drets humans de la dona.

Tot això va esdevenir en que Reporteros Sin Fronteras emetés un comunicat als mitjans per demanar que no enviessin reporteres a les zones de conflicte⁶⁴. Algunes periodistes com, Mònica Bernabé, va opinar que li semblava molt malament aquesta nova mesura. També es va publicar un informe per part del International News Safety Institute (INSI), al 2005, sobre reporteres de guerra

⁶²Teresa Aburto. *Reportera de guerra, tercer sexo*. Madrid: Masperiodismo. [article en línia]. [data de consulta: 30 de maig].

<<http://www.masperiodismo.es/reportajes/reporteras-de-guerra-el-tercer-sexo/>>

⁶³ El Mundo. *Revueltas en el mundo Árabe. Egipto*. [article en línia]. [Data de consulta: 30 de maig].

<http://www.elmundo.es/especiales/revueltas-mundo-arabe/egipto.html>

⁶⁴ ABC. (2011). *Reporteros sin Fronteras desaconseja a las periodistas viajar a Egipto*. [document en línia]. [Data de consulta: 30 de maig].

<<http://www.abc.es/20111125/internacional/abci-mujeres-periodistas-201111251605.html>>

amb més d'una dècada d'experiència⁶⁵. En aquest informe, tal com publica l'article, un 82% va assegurar haver patit atacs o intimidacions mentre informava i, alhora, més de la meitat van sofrir assetjament sexual. Des del INSI i altres organitzacions com el Comitè de Protecció per als periodistes oferien una sèrie de recomanacions de seguretat per a les reporteresses.

Tot i així, no és possible que els mitjans no enviïn reporteresses als conflictes i, de la mateixa manera, que no és possible ni just que periodistes dones freelance tampoc puguin anar. La tasca d'aquestes professionals sempre ha estat de gran importància i utilitat i tant les dones com els homes han de tenir els mateixos drets.

En aquesta línia, i partint del llegit en l'article comentat anteriorment, es va voler preguntar als entrevistats per conèixer el punt de vista de professionals del camp del periodisme i, concretament, del periodisme de conflictes.

Laura Fernández reconeixia que segurament a la dona no se la prenia tant en serio com a un home. Alhora parlava de la forma d'actuar de la dona que, potser condicionat per la cultura, l'educació, o altres factors, sempre demana permís. Argumentava que la dona no estava tan acostumada al domini de l'espai públic i això, posant-ho a la pràctica amb el periodisme, es plasmava a l'hora de publicar. "L'home únicament treballa i pública; mentre que la dona cura". Exemples amb els que es basava era en la publicació per part de diferents professionals a les xarxes socials on, sense anar més lluny, la dona sempre comentava amb l'article que publicava "espero que us agradi" o altres aspectes semblants que mostraven inseguretat; mentre que l'home periodista sense donar explicacions, amb seguretat, etc.

Laura J. Varo no volia parlar de les dones infravalorades únicament en aquesta professió; sinó en la societat. Seguint les línies de Laura Fernández també feia referència a les xarxes socials ja que argumentava que els homes periodistes

⁶⁵ INSI. (2005). *Violence and harassment against women in the news media: a global picture*. [Document en línia]. [Data de consulta: 30 de maig]. <<http://newssafety.org/uploads/IWMF.FINALA.PDF>>

estan més actius i es donen més publicitats que les dones. Un altre factor que destacava era la diferència entre les notícies escrites per homes envers les escrites per dones. Els homes escriuen de manera més sensacionalista que les dones. En relació amb aquest sensacionalisme, la periodista Laura J. Varo afirmava que el problema també radica en que “en la informació de conflictes sempre es dóna més importància a la foto, als dispars, etc. que a esbrinar què està passant i posar altres veus que no siguin la de quants dispars estic fent”. Concloïa afirmant que les dones s’exposen menys però també perquè “creiem que no és necessari”.

Des d’un punt de vista masculí, a partir de les declaracions de Gervasio Sánchez, el periodista no creia en absolut que les dones estiguessin menyspreades. Posant-se a ell mateix com a exemple, si no ha volgut treballar amb una dona ha estat per la seva forma de treballar; de la mateixa manera que no ha volgut, en altres ocasions, treballar amb companys homes.

En la mateixa línia que Gervasio Sánchez es troba Érika Reija. La periodista creia que les dones no estan infravalorades. En aquest sentit, afirmava que moltes d’elles segurament es veuen forçades a reduir la seva activitat o a fer renúncies pel fet de voler ser mares i això “influeix negativament en la seva carrera”. Comentava que a la societat li costa molt entendre que alguna persona vagi voluntàriament a cobrir la guerra; i més encara si tens fill i ets dona.

Analitzant les respostes dels diferents professionals, existeix una diversitat d’opinions. Alguns coincideixen en que sí que estan infravalorades però també perquè a la societat en general ho estan (ja sigui per la cultura, educació, etc.); mentre que altres no ho veien com una infravaloració; afegint a més que si es podia veure des d’un punt de vista com aquest era perquè moltes dones havien de renunciar a fer segons que tasques pel desig de ser mare.

Com hem comentat amb anterioritat, en les societats on van moltes dones periodistes i també a Europa i Espanya, són societats patriarcals; unes més que d’altres, i aquest possible menyspreu cap a la dona no depèn de la

professió que exerceix sinó de la societat on es troba. És cert que a Espanya i Europa poc a poc va disminuint aquest entorn patriarcal però tot i així, ens continua interessant i pensant que pot ser una realitat ja que sinó treballs com aquests no s'estarien duent a terme.

Conclusions

A l'inici d'aquest treball es van plantejar una sèrie d'objectius als quals es volia trobar una resposta a través de diverses fonts d'informació i entrevistes a professionals de l'àmbit.

Aquests objectius específics van ser:

- Conèixer els conflictes actuals que s'estan vivint.
- Destacar l'anàlisi de la situació actual en relació amb les dones periodistes de guerra i els conflictes tractats.
- Informar de les diferents situacions i adversitats que han patit en la seva tasca periodística les periodistes entrevistades i, alhora, plasmar el seu punt de vista i tot el que implica la seva feina essent una dona.
- Comprovar l'existència de diferències o no entre homes periodistes de guerra i dones periodistes de guerra i com afecta en el dia a dia.

En relació al primer objectiu, s'ha pogut observar com existeixen diverses guerres a diferents punts del món. Algunes d'elles són guerres de menor intensitat; mentre que d'altres, tot i començar com una guerra civil, ha arribat a un nivell internacional; per exemple, el cas de Síria. En aquests contextos ha estat molt important la tasca dels periodistes de guerra; però, alhora, degut a la situació de crisi que també es viu a Occident, s'ha reduït la presència de periodistes a zones de conflicte per falta de diners, falta de seguretat, etc. Tot això ha comportat que la cobertura dels diversos països hagi disminuït o hagi comportat una mala cobertura tot i que la guerra no s'hagués acabat.

D'altra banda, es volia donar a conèixer quines zones havien cobert els periodistes entrevistats. Com s'ha pogut plasmar, la trajectòria de cadascú ha estat diversa però la majoria s'ha centrat en Orient Mitjà. També és cert que els països que formen Orient Mitjà són on predominen més els conflictes per la coneguda primavera àrab⁶⁶.

⁶⁶ El País. *Primavera àrabe*. [article en línia]. [Data de consulta: 9 de juny]. http://elpais.com/tag/primavera_arabe/a

Partint d'un dels temes de la hipòtesi central, es volia conèixer problemes i adversitats que han patit les periodistes entrevistades i, al mateix temps, la visió des d'un punt de vista masculí. La sorpresa ha estat que el fet d'esser dona comporta avantatges en relació amb l'accés de les fonts ja que la cultura d'Orient Mitjà, tot i ser molt patriarcal, facilita entrevistes entre dones i també es pot accedir als homes tot i ser una dona. Aquesta cultura patriarcal dificulta que els homes puguin parlar amb les dones perquè no està permès. Per això, tot i pensar inicialment que les dones tindrien més dificultats, s'ha pogut veure a través dels testimonis, com la condició de ser dona permet més accés a les fonts i un tipus d'informació que els homes periodistes triguen més en aconseguir o directament no la poden extreure. Aquest "fàcil" accés també s'ha vist d'alguna manera perjudicat envers les relacions entre homes i dones periodistes.

En l'últim objectiu específic, on es volia comprovar l'existència de diferències entre homes i dones periodistes que cobreixen zones de conflicte, s'esperava obtenir un tipus de diferenciació però produïda per la condició de gènere i perquè, en part, encara ens trobem en una societat patriarcal a Occident. Aquesta afirmació es desmunta des del moment que les diferències no es poden apreciar a priori però sí que existeixen comentaris envers les dones per la facilitat amb la que poden accedir a dones que viuen els conflictes i envers el tipus de informació que li extreuen als homes de la zona. No podem dir que no hi hagi diferència entre homes i dones simplement per la condició de ser dones perquè estaríem mentint ja que encara existeixen algunes postures masculistes i patriarcals on abans s'anteposa un home que una dona per realitzar una tasca determinada; especialment per cobrir una zona de conflicte; però un cop a la zona de conflicte, la diferenciació no s'aprecia però es fa referència a aquestes facilitats esmentades anteriorment.

Per tant, a partir de la hipòtesis principal del treball, 'les dones periodistes estan menyspreades i tenen menys dret en l'àmbit del periodisme de guerra i en la cobertura dels conflictes bèl·lics', es volia arribar a demostrar si era així, o en el cas contrari, poder refutar-ho.

És cert que les dones corren més risc que els homes per un motiu clar: la violació i vexacions. Tot i així, en la guerra també existeix la violació a homes; encara que no sigui el més comú. A banda d'aquest desavantatge, s'arriba a la conclusió que, actualment, les dones periodistes no estan menyspreades ni tenen menys drets en les zones de conflicte; sinó que a més la presència de dones en aquestes zones ja fa anys que va en augment. La seva tasca és reconeguda i molts cops s'opta per enviar a una dona periodista pel tipus d'informació que pot extreure: més íntima. Els homes, com el periodista entrevistat, no es guien per si qui va amb ells és dona o home; sinó per la seva manera de treballar. Ens trobem en una situació on es jutja per la manera de treballar; no per la condició. I això és el correcte i just.

Un factor que no podem oblidar és el fet que implica ser dona periodista de guerra i mare. En aquest sentit sí que existeix una sèrie de judicis de valor que els homes periodistes que són pares no ho viuen. Tot i així, aquests judicis de valor també estan propiciats per les pròpies dones i són elles qui han de decidir el què volen fer i si ho volen compaginar. És necessari aprendre, com comentava Gervasio Sánchez, a no jutjar per aquest fet perquè als homes no els hi passa.

En definitiva, ens trobem en un punt de la història on pensem que les dones periodistes de guerra corren més riscos, estan més infravalorades i en realitat s'han guanyat el seu espai i han demostrat que independentment de ser dones o homes, són professionals. Solament queda un punt per canviar i és el judici que es fa a aquelles dones que volen compaginar la professió amb la maternitat; però això, com tot el que ha anat evolucionant, també progressarà al llarg del temps.

Bibliografía

- ABC. (2011). *Reporteros sin Fronteras desaconseja a las periodistas viajar a Egipto*. [document en línia]. [Data de consulta: 30 de maig]. <http://www.abc.es/20111125/internacional/abci-mujeres-periodistas-201111251605.html>
- Alba, Ana. (2016). *Siria: la guerra que comenzó con un grafiti*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny]. <<http://www.elperiodico.com/es/noticias/internacional/siria-las-cinco-etapas-los-cinco-anos-guerra-4964152>>
- Armañanas, Díaz Noci, Meso. (1996) *El periodismo electrónico*. Barcelona: Ariel.
- Bonet, Pilar. (2015). *Un callejón sin salida que conduce a Rusia*. [article disponible]. [Data de consulta: 4 de juny]. <http://internacional.elpais.com/internacional/2015/07/22/actualidad/1437585063_662179.html>
- Camacho Markina, Idoia. (2010). *La especialización en el periodismo. Formarse para informar*. Sevilla-Zamora: Comunicación Social.
- Casas Restrepo, F. José. (2008). *Pensamiento y cultura*. Universidad de La Sabana. <<http://www.redalyc.org/pdf/701/70111552002.pdf>>
- CiberCorresponsales Red Social de Jóvenes Periodistas. *¿Qué es el periodismo ciudadano?*. Mòdul 4. [Document en línia]. [Data de consulta: 21 d'abril]. <<https://www.cibercorresponsales.org/pages/que-es-el-periodismo-ciudadano>>
- Coll, Antoni. (2006). *Dios y los periódicos. Una reflexión apasionante sobre el mundo del periodismo y la religión*. Planeta Testimonio.
- Committe to Protect Journalists. (2004). *2003 prison census: 138 journalists jailed*. [document de treball en línia]. [Data de consulta: 2 de maig] < <https://cpj.org/x/2b3a>>
- ConflictMap. (2016). *MAP*. [document en línia]. [Data de consulta: 28 de maig]. <<http://www.conflictmap.org/conflicts>>
- Cuadernos de periodistas. (2009) *Mujeres corresponsales de guerra*. [document de treball en línia]. [Data de consulta: 2 de maig]. <<http://www.apmadrid.es/images/stories/doc/vapm20100429190258.pd>>
- Eldiario.es. (2014). *La periodista Mayte Carrasco reflexiona sobre la guerra civil siria en su última obra*. [article en línia]. [Data de consulta: 5 de maig]. http://www.eldiario.es/cultura/periodista-Mayte-Carrasco-reflexiona-ultima_0_264573656.html

- Eldiario.es. (2014). *La embajada de Israel acusa a la corresponsal de TVE de ser portavoz de Hamás*. [article en línia]. [Data de consulta: 6 de maig].
<http://www.eldiario.es/internacional/embajada-Israel-corresponsal-TVE-Hamas_0_287671383.html>
- El Mundo (2015) *Atentado Yihadista a Charlie Hebdo en Francia*. [article en línia]. [Data de consulta: 10 d'abril].
<http://www.elmundo.es/e/ch/charlie-hebdo.html>
- El Mundo. *Revueltas en el mundo Árabe. Egipto*. [article en línia]. [Data de consulta: 30 de maig].
<http://www.elmundo.es/especiales/revueltas-mundo-arabe/egipto.html>
- El Mundo. (2013). *La guerra de Mali, un conflicto de dimensiones internacionales*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2013/01/19/internacional/1358626986.html>>
- El País. *Cárteles Mexicanos*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
http://elpais.com/tag/carteles_mexicanos/a
- El País. *Boko Haram*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<http://elpais.com/tag/boko_haram/a>
- El País. *Primavera árabe*. [article en línia]. [Data de consulta: 9 de juny].
http://elpais.com/tag/primavera_arabe/a
- En Portada. *Esclavas del Daesh*. [vídeo]. Rtve.es.
- Federación de Asociaciones de Periodistas de España. *Código Deontológico*. [Document de treball en línia]. [Data de consulta: 26 d'abril].
- Fernández Sanz, Juan José; Sanz Establés, Carlos; Rubio Moraga, Ángel Luís. (2009). *Prensa y periodismo especializado 4. Volumen 2*. Asociación de la prensa de Guadalajara.
- Fernández Sanz, Juan José; Rubio Moraga, Ángel Luís; Sanz Establés, Carlos. (2012). *Prensa y periodismo especializado 5*. Asociación de la prensa de Guadalajara.
- Fernández Sanz, Juan José; Rueda Laffond, José Carlos; Establés Sanz, Carlos. (2002). *Prensa y periodismo especializado (historia y realidad)*. Asociación de la prensa de Guadalajara.
- Gil, Rubén. (1993). *Periodismo: Historia y Teoría. Tomo 1*. Terrasa, Barcelona: Clie.
- Gómez Mompert, Josep L.; Marín Otto, Enric. (1999). *Historia del periodismo universal*. Madrid: Síntesis.
- Hipertextual. (2015). *Hacia una guerra de 14 años*. [article en línia]. [Data de consulta: 4 de juny].
<<http://hipertextual.com/2015/10/14-anos-guerra-de-afganistan>>

- Ibañez, Isabel. (2014) *El día que un militar serbio-bosnio trató de violar a Rosa María Calaf*. [article en línea]. [Data de la consulta : 16 d'abril]. <<http://www.elcorreo.com/vizcaya/20140404/mas-actualidad/sociedad/militar-serbo-bosnio-trato-201404021700.html>>
- <Isis, el nacimiento de un estado terrorista>. *Documentos TV* (2015). Televisión Española. 4 de maig del 2015.
- INSI. (2005). *Violence and harassment against women in the news media: a global picture*. [Document en línea]. [Data de consulta: 30 de maig]. <<http://newssafety.org/uploads/IWMF.FINALA.PDF>>
- Jacobson, Susan. (2013). *One Hundredth of a Second*. <<https://www.youtube.com/watch?v=EnbcMK9z16o>>
- Jar Consuelo, Gonzalo. (2009). *Mujeres corresponsales de guerra*. [document de treball en línea]. Cuadernos de periodistas. [Data de consulta: 16 d'abril]. <http://www.apmadrid.es/images/stories/doc/vapm20100429190258.pdf>
- Kapuscinski, Ryszard. (2002) *Los cínicos no sirven para este oficio. Sobre el buen periodismo*. Barcelona: Anagrama.
- La Vanguardia. (2016). *Periodista TVE: con redes sociales periodistas ya no interesan en zonas guerra*. [article en línea]. [Data de consulta: 29 d'abril]. <<http://www.lavanguardia.com/politica/20160406/40936676404/periodista-tve-con-redes-sociales-periodistas-ya-no-interesan-en-zonas-guerra.html>>
- León, Alberto. (2013). *Vietnam, la guerra que Estados Unidos perdió en los medios de comunicación*. [article en línea]. [Data de consulta: 27 d'abril]. <http://www.rtve.es/noticias/20130127/vietnam-guerra-estados-unidos-perdio-medios-comunicacion/604822.shtml>
- LetrasLibres. (2012). *Egipto: el largo camino de la revolución*. [article en línea]. [Data de consulta: 4 de juny]. <<http://www.letraslibres.com/revista/reportaje/egipto-el-largo-camino-de-la-revolucion?page=0,1>>
- Libertad Digital. (2015) *Atentados en Bruselas*. [article en línea]. [Data de la consulta: 15 d'abril]. <http://www.libertaddigital.com/temas/atentados-en-bruselas/>
- Mashable. *Citizen Journalism*. [Document en línea]. [Data de consulta: 23 d'abril]. <http://mashable.com/category/citizen-journalism/>
- Meneses, Rosa. *Rosa Meneses Pressfolio*. [En línea]. [Data de consulta: 5 de maig]. <<http://www.rosameneses.pressfolios.com/>>
- Miguel Calatayud, José. (2011). *La guerra eterna de Somalia*. [article en línea]. [Data de consulta: 4 de juny]. <http://elpais.com/diario/2011/08/14/internacional/1313272801_850215.html>

- National Geographic España. (2013). *Gutenberg, el padre de la imprenta*. [article en línea]. [Data de consulta: 21 d'abril].
- Nuevatribuna.es. (2015). *Mujer y periodista: un compromiso, muchos retos*. [article en línea]. [Data de consulta: 29 de maig].
<<http://www.nuevatribuna.es/articulo/mundo/ser-mujer-y-periodista-compromiso-muchos-retos/20150305110015113282.html>>
- Olalquiaga, Fernando. *Jon Sistiaga: “Los grandes periodistas están prejubilados o son parte de un ERE”*. [article en línea]. [Data de consulta: 25 d'abril].
<http://www.jotdown.es/2012/09/jon-sistiaga-los-grandes-periodistas-que-se-dedicaban-a-hacer-investigacion-estan-prejubilados-o-son-parte-de-un-ere/>
- Omblin, Lucas. “Periodismo de los ciudadanos: un nuevo tipo de periodismo de guerra”. *Revista del Movimiento Internacional de la Cruz Roja y de la Media Luna Roja*.
http://www.redcross.int/ES/mag/magazine2012_2/4-9_extra_1.html
- P. Lanzas, Macarena. (2014). *Javier Espinosa: “El periodista se ha convertido en un objetivo más”*. [article en línea]. [Data de consulta: 1 de maig]
<<http://www.elmundo.es/television/2014/07/02/53b3e0ac22601dd53b8b4577.html>>
- Pena de Oliveira, Felipe. (2009). *Teoría del periodismo*. Sevilla-Zamora: Comunicación Social.
- Pérez Cruz, Carlos. (2014). *Las guerras íntimas del periodista de conflictos*. [article en línea]. [Data de consulta: 29 d'abril]
<<http://www.carnecruda.es/2014/10/15/las-guerras-intimas-del-periodista-de-conflictos/>>
- Perú.com (2015). *Guerra de Vietnam: ¿Qué fue de la niña de esta foto?*. [Article en línea]. [Data de consulta: 23 d'abril].
<<http://peru.com/actualidad/sabias-que/guerra-vietnam-que-fue-vida-nina-esta-foto-noticia-369659>>
- Prnoticias. (2015). *Yolanda Álvarez reubicada por TVE en “En portada”*. [article en línea]. [Data de consulta: 6 de maig].
<<http://prnoticias.com/television/20142328-yolanda-alvarez-tve-en-portada>>
- Público. (2016). *El techo de acero de las mujeres*. [article en línea]. [Data de consulta: 29 de maig].
<<http://www.publico.es/sociedad/gigantesco-techo-cristal-mujeres-periodismo.html>>
- Ramiro Martín, Marta. *Mayte Carrasco: Realidad y ficción de una periodista de guerra*. [article en línea]. [Data de consulta: 5 de maig].
<<http://www.jotdown.es/2012/03/mayte-carrasco-realidad-y-ficcion-de-una-periodista-en-la-guerra/>>

- Ramonet, Ignacio. (1998) *La tiranía de la comunicación*. Madrid: Debate
- Ramonet, Ignacio (1997). “La guerra en los medios”. *Revista “Papeles”*. Núm. 62.
- Real Academia Española. *Periodismo*. [en línea]. [Data de consulta: 20 d’abril].
- Reporteros sin frontera (2015) *Balance anual de RSF: 110 periodistas asesinados en 2015*. [article en línea]. [Data de consulta : 10 d’abril] <<http://www.rsf-es.org/news/balance-anual-de-rsf-110-periodistas-asesinados-en-2015/>>
- Reporteros sin frontera (2015) *Balance anual 2015 de RSF: 54 periodistas secuestrados en todo el mundo*. [Article en línea]. [Data de consulta: 10 d’abril].
<http://www.rsf-es.org/news/balance-anual-2015-de-rsf-54-periodistas-secuestrados-en-todo-el-mundo/>
- Reporteros Sin Fronteras. *Por la libertad de información*. [En línea]. [Data de consulta: 4 de maig]. <http://www.rsf-es.org/>
- Rivière, Margarita. (1998). *El segundo poder. Cincuenta y cuatro entrevistas sobre los grandes cambios del periodismo actual*. Madrid: El País.
- Sáenz de Ugarte, Iñigo. *La guerra de Pakistán contra sí misma*. [article en línea]. [Data de consulta: 4 de juny].
<<http://www.eldiario.es/multimedia/pakistan/index.html>>
- Sistiaga, Jon. (2004) *Ninguna guerra se parece a otra*. Barcelona: Plaza & Janes.
- Teresa Aburto. *Reportera de guerra, tercer sexo*. Madrid: Masperiodismo. [article en línea]. [data de consulta: 30 de maig].
<<http://www.masperiodismo.es/reportajes/reporteras-de-guerra-el-tercer-sexo/>>
- Torres, Maruja. (2016). *Vaya, venga, voy*. [article en línea]. [Data de consulta: 6 de maig]. <http://www.eldiario.es/zonacritica/Vaya-venga-voy_6_473212714.html>
- Valdehita, Carolina. (2015). *Darfur, el conflicto que nunca se cierra*. [article en línea]. [Data de consulta: 4 de juny].
<<http://www.elmundo.es/internacional/2015/06/11/5579698e46163f0b658b457d.html>>
- 20 minutos. (2015) *Cronología de la matanza terrorista en París: 130 muertos y más de 350 heridos*. [article en línea]. [Data de consulta: 15 d’abril].
<http://www.20minutos.es/noticia/2604691/0/matanza-terrorista-paris/cadena-atentados/francia-bataclan/>

Annexos

Annexos

Annex I.....	68
1. Entrevista Anna Teixidor Colomé (4 de maig del 2016)	68
2. Entrevista a Gervasio Sánchez (26 de maig del 2016).....	74
3. Entrevista a Érika Reija (16 de maig del 2016).....	80
4. Entrevista a Laura Fernández (12 de maig del 2016)	85
5. Entrevista Laura J. Varo (17 de maig del 2016).....	94

Annex I

1. Entrevista Anna Teixidor Colomé (4 de maig del 2016)

Per què vas decidir fer periodisme?

Des dels 16 anys vaig tenir la oportunitat de treballar i col·laborar en mitjans locals de Figueres. És com una inquietud que neix des de petit. T'agrada escriure i, a la llarga, aquesta inquietud ha anat derivant en un compromís. Ara jo ja veig el periodisme no com una feina, sinó com un compromís social amb algunes causes que crec que s'han de donar a conèixer.

Com va arribar al punt d'especialitzar-se en terrorisme islàmic i conflictes bèl·lics?

Fa dos anys, en una conversa amb un policia, em va dir que s'estaven produint homenatges a màrtirs en l'àrea metropolitana de Barcelona. Recordar que per aquell temps, el conflicte a Síria no era gens conegut i acabava de començar. Tornant a la conversa amb el policia, em va explicar el cas d'un comerciant que havia mort i que circulava per la xarxa un vídeo en homenatge a aquest màrtir. A partir d'aquí, em va semblar que s'havia d'estirar el fil. Em va crear molt d'interès i em va semblar que havíem de començar a mirar tot aquest fenomen de mobilització de tots els que anaven cap a Síria. Era un moment que encara no se sabia la dimensió de tot això però em va crear interès i vaig creure que s'havia de seguir.

A vegades, els temes no els busques, te'ls trobes. Has d'estar atent al què passa.

A nivell personal, què en penses d'aquest conflicte de Síria?

La guerra de Síria és un gran trencaclosques; un lloc on la informació ha mort i per tant el que sabem és amb comptagotes i molt difícil de contrastar. Tampoc sabem exactament quin paper estan jugant les potències occidentals, les potències del Golf, Xina, Rússia... encara que ja veiem clarament alguns posicionaments. Per tant, un greu problema que serà molt difícil de solucionar i que potser que encara s'allargui molt més amb el temps. D'una guerra civil, el conflicte de Síria s'ha acabat convertint en una guerra invisible que alguns ja

anomenen la III Guerra Mundial. És una situació molt complexa, és un polvorí perquè al costat hi ha el Líban, hi ha Israel, Palestina, Iraq, entre d'altres; per tant, és un polvorí que no sabem encara quines conseqüències tindrà a llarg termini.

A nivell personal, què en penses de les mobilitzacions dels europeus al conflicte de Síria?

Crec que ha superat totes les previsions que tenien els governs. Aquests grups yihadistes han aconseguit instrumentalitzar la religió fins el punt d'aconseguir que persones ates, jueus, cristians, s'hagin acabat convertint i afegint-se a musulmans d'origen per anar a una guerra. Llavors, crec que la mobilització és preocupant, sobretot no pels qui vulguin anar; sinó pels frustrats, per aquells que no puguin anar i, per tant, optin per atacar a Europa. Alhora, es preocupant per què s'haurà de fer amb les persones que vulguin tornar del conflicte; ja sigui aquells que han comès delictes de sang i vulguin cometre atemptats; com aquells que volen tornar perquè estan decebuts amb el que s'han trobat. Aquests últims és preocupant com es reincorporaran a la societat.

Què en penses del tractament que estan fent els mitjans de comunicació envers el terrorisme en terme general?

Com a mitjans de comunicació, l'objectiu és sempre tenir dos punt de vista. A vegades tenir-los no és fàcil perquè poder contactar amb persones que estiguin disposades a marxar cap a Síria o persones que hagin retornat, és molt difícil tenir aquests dos punts de vista. Per tant, una de les prioritats del periodisme és poder-ho contrastar i donar veu a totes les parts implicades. Aquí ja tenim una dificultat. La segona és saber exactament què està passant a la zona de conflicte, quines estratègies geopolítiques hi ha. Aquí també, moltes vegades, els mitjans de comunicació no poden informar com ho haurien de fer perquè no poden haver-hi periodistes en aquesta zona. En general, crec que els governs estan intentant contrarestar la propaganda política que arriba d'aquests grups yihadistes. El que passa que de vegades de manera mal explicada. A continuació poso un exemple: a les operacions anti-yihadistes que hi hagut a l'estat espanyol. En els comunicats, a vegades no hi ha el presumpte yihadista o acusat. Llavors, el discurs que tenim és monolític, en el sentit en que no ho

pots contrastar i hi ha una única versió que és la del Ministeri de l'Interior. Sabem que en alguns casos, en aquestes detencions, s'han equivocat i que les persones que han detingut eren col·laboradores d'un altre cos policial diferent al que s'ha detingut. Per tant, hem d'anar molt alerta com a mitjans de comunicació a informar, com informem i, sobretot, hem de donar continuïtat d'aquests temes. Com acaben aquestes persones? Detingudes? Pendants d'un judici? És important que en temes tant delicats com el del terrorisme, intentem seguir les històries des del principi fins a la fi i si hi ha hagut detencions mediàtiques, cal que l'audiència, sàpiga com han acabat aquestes detencions; independentment del temps que ha passat. A vegades, els periodistes ens quedem només amb el titular de l'operació mediàtica i no seguim el tema fins el final.

Referent al llibre 'Combatents d'Al·là', i el reportatge 'A la recerca del paradís', vau comptar amb testimonis. Centrant-nos en el tema principal del treball, saber si en algun moment et vas trobar, per la condició de ser dona, amb problemes com per exemple que no volguessin parlar amb tu.

Crec que el fet de ser dona, en aquest cas, m'ha ajudat. M'ha ajudat amb els homes perquè els homes que estan combatent amb el grup yihadista, moltes vegades busquen dones i, per tant, accepten parlar amb tu esperant que algun dia et converteixis i marxis amb ells. Per tant, els homes tenen interès a parlar amb tu si no estan casats, si són joves. En relació amb les dones, elles solament parlen amb dones, difícilment parlaran amb homes. Fins i tot, en perfils de Facebook ja informen que no accepten homes, solament dones. Llavors, com que es dona aquesta doble circumstància, el fet de ser dona m'ha obert portes, tant amb homes com amb dones; cosa que inicialment no m'havia ni plantejat i pensava que crearia problemes. Al final ha sigut beneficiós que fos dona. D'altra banda, en el cas per exemple d'infiltrar-se en grups yihadistes, com a home és més fàcil que essent dona ja que amb la condició femenina, no t'acceptarien en la cèl·lula.

Tot i així, que vulguin parlar amb tu, no vol dir que et respectin.

Per tant, creus que les dones periodistes estan menyspreades?

En aquest cas, com l'objectiu del combatent és mantenir les converses amb tu i convèncer, hi ha una certa cordialitat, una certa proximitat. Però alhora, el que et proposen està molt lluny del nostre punt de vista occidental. Per exemple, el Tareq em deia: "Tu vens aquí, ens casem però quan tinguis 45 anys jo m'hauré de casar amb una altre dona perquè tu ja estaràs vella". Per una dona occidental, que li diguin això suposa molts dels nostres valors envers els seus i denota que és una funció molt clara per la qual et volen: per concebre fills, una etapa.

Quina relació creus que hi ha entre les dones periodistes i els homes periodistes? Creus que tenen més drets els homes periodistes un cop al conflicte? Es tracten diferents a les dones periodistes per part dels propis companys?

Jo no ho conec prou perquè jo no he estat en una zona de conflicte en un moment com aquest; però crec que, per exemple, hi ha una arma molt eficaç contra la dona: l'agressió sexual. Per tant, crec que amb això tenim un desavantatge respecte als homes.

Ara bé, deixant de banda això, crec que potser una dona ha de prendre més mesures de precaució però potser es mou per uns ambients on el home no es podria moure. Per exemple, en una guerra d'aquest tipus, una dona es pot moure entre les dones i intentes passar desapercebut. Tot i així, crec que la diferència radica en el mitjà pel qual treballes. Si fas premsa escrita, pots passar molt desapercebut; si del contrari, vas amb una càmera de fotos o de vídeo ja se't veu; estàs més exposat. No només és important la condició de gènere sinó també per quin mitjà ho estàs fent.

Ara, estic segura que hi ha periodistes dones que saben molt bé com moure's i que poden aconseguir grans reportatges; però per definició, la dona ha de prendre moltes més mesures de seguretat. I també és veritat que la majoria de corresponsals són dones.

T'ha resultat difícil poder investigar sobre terrorisme islàmic?

És molt complicat, exigeix molta perseverança, molta paciència. Quan vam fer el primer reportatge hi trobàvem familiars de persones que havien marxat i ara, un any després que estem preparant un altre, els familiars t'ho neguen. Et diuen que han anat a Suïssa, al Marroc; per tant, ens costa molt més confirmar les coses. Primer localitzar a la gent que hauria marxat i en segon lloc, tenir confirmacions. Quan ho vam fer, al maig del 2014, era difícil i la gent estava tancada en aquest tema però la gent marxava i no s'esperava que tornessin; per tant, encara es podia fer alguna cosa. Un any després és molt més complicat, molt difícil perquè la gent ho veu amb molta perspicàcia, els barris on viuen un nombre important de musulmans miren malament als periodistes, es creu els estàs estigmatitzant; llavors és molt més complicat ara.

En relació amb el documental, parteixes d'una idea de com ho vols fer però per circumstàncies que deia abans, al final ho has d'anar fent en funció amb el que et vas trobant, amb el que vas veient, etc. No és allò que dius: vull un testimoni així i un altre d'aquesta manera; però no és així. Tu et poses a treballar i amb el que vas trobant i veient, construeixes un relat.

Per acabar, després dels diversos reportatges que has realitzat i les investigacions dutes a terme, has viscut algun canvi en la manera de pensar d'abans a ara?

Sí. Malauradament cada vegada que coneixem un testimoni directe nou, ens canvien els esquemes que teníem anteriors. El primer que descobreixes és que no hi ha perfils comuns de gent que marxa; sinó que hi ha moltes casuístiques i que, per tant, cada història és un món. El que pensaves fa un any, ja no ho penses perquè ja has evolucionat. Quan jo vaig començar, pensava que era un tema socioeconòmic, però als caps d'uns mesos ja vaig veure que no era solament això. Va haver-hi un moment que vaig preguntar si hi ha unes eines de captació, si hi ha mètodes sectaris, aquesta gent són víctimes o culpables? Al principi em semblaven que fossin víctimes, en part, però a mesura que avances amb el treball de camp veus que també són culpables perquè s'han deixat convèncer. Hi ha molt de matisos i jo no et puc dir que en sé molt o que en sé poc; crec que és un fenomen molt nou del qual no tenim perspectiva

històrica encara i que no sabem cap a on anirà. El que està clar és que està en expansió.

Parlaries, com altres persones, d'una III Guerra Mundial?

Bé, és una guerra invisible. No hi ha trinxeres com en les altres guerres. En qualsevol moment hi pot haver un atemptat. Amb el que ells juguen és amb això: que no saps mai en quin moment passarà alguna cosa. En aquest sentit, entenc que hi hagi gent que parli de III Guerra Mundial.

També és veritat que, antigament hi havia dos bàndols i tothom sabia qui era qui. En aquest context, l'enemic pot estar al teu costat i no ho saps. Pot haver gent que està molt integrada i semblar totalment occidental però que siguin terroristes. No saps on tens el perill.

2. Entrevista a Gervasio Sánchez (26 de maig del 2016)

Com va arribar a la cobertura de zones de conflicte?

Jo vaig començar a treballar en zones de conflicte pràcticament inclús quan estava a la universitat. Quan vaig començar periodisme, a finals del 70, la meva intenció era anar a aquests llocs i vaig intentar buscar les formes de poder arribar el més aviat possible. No vaig estudiar cap curs de fotografia; de fet, sóc llicenciat en Ciències de la Informació per la Universitat Autònoma de Barcelona. Vaig fer periodisme però no fotografia. Tot i així, en els meus primers treballs de la meua vida, vaig començar a fotografiar i així vaig anar, poc a poc, dedicant-me a la fotografia i a escriure en totes les cobertures que he anat fent.

Quins conflictes ha cobert? Per algun motiu en especial alguna d'aquestes cobertures?

Vaig començar a Amèrica Llatina en els anys 80, El Salvador, Nicaragua, Guatemala, Panamà, Xile, Argentina, la Guerra Civil de Colòmbia i Perú, etc. Després vaig continuar als Balcans, a la guerra de Croàcia, a la guerra de Bòsnia, a la guerra de Kosovo. Vaig seguir a Rwanda, Somàlia, Sudan, Sierra Leone, Nigèria, Angola, etc. I també he treballat a l'Afganistan, l'Iraq, Palestina i a Israel; així com a països com Cambodja, etc.

Bé, en alguns llocs he estat fent pura actualitat i en altres llocs he estat fent projectes a llarg termini. A vegades ha coincidit, per exemple en el cas de Moçambic, que no he anat durant la guerra però sí durant la postguerra perquè estava fent un treball sobre mutilats per les mines. A Sierra Leone, en canvi, estava durant la guerra i també durant la postguerra treballant en un projecte sobre nens soldats. A Bòsnia vaig estar durant la guerra i he estat moltes vegades després de la guerra. Llavors, cada lloc ha estat per unes raons específiques; algunes vegades per actualitat i altres per fer projectes. Fins i tot, en alguns casos, he treballat en actualitat durant unes setmanes i després m'he dedicat a fer algun projecte fotogràfic.

Què significa per vostè el periodisme de guerra a nivell personal?

Bé, jo no sóc molt donat a mostrar o a mitificar la zona de conflicte. Jo crec que hi ha molta mitificació de la zona de conflicte i penso que en aquestes zones es fa molt bon periodisme i molt mal periodisme; igual que es fa bon periodisme i mal periodisme al costat de casa teva. És a dir, en el fons, el periodisme de conflicte és una especialització del periodisme. El que ho fa ha de tenir, evidentment, uns coneixements sobre el què sol passar en una zona de guerra, ha de tenir uns coneixements i estar molt al dia del que està passant, amb molta informació; evidentment prendre decisions molt arriscades i, com més informació tinguis doncs més possibilitats tens de que no et passi res estrany.

Què li agrada més del seu ofici? I el que menys?

Jo crec que en el meu cas (igual sóc diferent), tot i el desastre actual del periodisme espanyol, on els mitjans s'estan enfonsant i és difícil trobar un mitjà de qualitat, segueixo creient que el periodisme és tan important per a la societat com l'educació i la cultura; i una societat sense bon periodisme està condemnada al fracàs i la manipulació.

Jo m'he considerat un periodista des que vaig decidir dedicar-me al periodisme, tindria 14-15 anys, des que vaig acabar la universitat, que tindria 23-24 anys, i avui que tinc ja més de cinquanta-tants. Segueixo sent periodista i crec, a més, que els periodistes han de ser des del bressol fins a la tomba. És una mica el que a mi em mou no?, el motor de la meva feina i el motor de la meva vida. Tot això fins al punt fins inclús de que quan dorms ets periodista i t'aixeques i te'n vas a dormir sent periodista. Per a molta gent que es creu que el periodisme és anar a una oficina i estar 8 hores i anar-te'n a casa teva després fins al dia següent, pot ser-curiós el que dic però segueixo creient que el periodisme és una forma de vida.

El que no m'agrada és el que està passant en l'actualitat, a la majoria dels mitjans de comunicació. S'ha sacrificat el periodisme pur i dur i cada vegada s'inverteix menys en periodisme; i els recursos que hi ha s'inverteixen, moltes vegades, en publicitat encoberta, en oferir qualsevol cosa perquè la gent et compri un dissabte o un diumenge, com per exemple culleres. Això em sembla increïble! En un ofici on hi ha tantes coses per explicar, on és tan important que

els ciutadans estiguin ben informats, etc. I és que la comunicació s'ha desfet de tota aquesta part, diguem-ne, vinculada al periodisme pur. I s'han desfet perquè els empresaris de la comunicació han començat a establir relacions impúdiques, obscenes amb el poder polític i el poder econòmic. En comptes de vigilar a aquests dos poders, han triat estratègies conjuntes que estan destruint l'essència del periodisme.

¿Alguna situació o particularitat, positiva o negativa, que mai podrà oblidar perquè no estava “preparat” per viure-la?

No m'agrada molt parlar del que un viu en una zona de conflicte, del que passa, perquè al final acabes parlant una mica de tu mateix i jo crec que els periodistes hem de parlar del què passa sobre el terreny. Jo no vaig a un conflicte per parlar de mi mateix ni per parlar de les meves penes o sensacions; jo vaig a explicar el que passa; segurament amb els meus propis ulls, una mirada personal però jo crec que el que ens passa a nosaltres, on vam estar millor o pitjor, si aquí vas passar por o aquí no vas passar por, és una forma d'ocupar l'espai que mereix el predicat a parlar de els protagonistes dels conflictes armats, de les víctimes dels conflictes armats, de la gent que pateix els conflictes en la seva pròpia carn.

D'acord. Llavors, remodelant la pregunta, hi ha cap conflicte o succés que et va resultar diferent o difícil d'oblidar?

És que també aquí passa una mica el mateix. Si al final escollim un conflicte és com si convertíssim a aquestes víctimes en víctimes de primera categoria i les dels altres conflictes no tinguessin la mateixa categoria perquè no han patit tant. Cada persona que pateix és una persona individual, pot ser d'un país o d'un altre, etc. Al final, triar un conflicte ... Jo sé quins són els conflictes que més m'han impressionat i on crec que he passat els pitjors moments de la meua vida però seria com extrapolar el patiment i fer que aquest patiment d'uns fos menor que el sofriment d'altres ; i això seria, crec jo, injust.

Segons el seu punt de vista, com creu que són vistes les dones periodistes en els llocs on ha cobert conflictes?

Qualsevol dona periodista que veritablement estigui pensant en fer bé la seva feina i no tingui altres interessos dirà que per a ella, treballar en una zona de conflicte, és igual d'arriscat o tan arriscat com si fos un home. En algunes coses té avantatges i en altres inconvenients.

Avantatges? En un món on només hi ha homes i matant, de vegades una dona connecta millor amb els homes. Pot treure més informació perquè els homes tenen una idea que la dona és més feble i li van a permetre estar en un lloc on no permetrien estar a un home i es pot aprofitar. Si t'has de moure per l'Afganistan, et col·loques un Burka sent una dona i passes desapercebuda en els controls; en canvi, si ets un home, pots ser escorcollat, pots ser descobert en un control i et poden matar. És clar, evidentment, una dona també pot ser perseguida o violada fins i tot, però també li pot passar a un home. En la guerra també violen a homes.

Al final, jo crec que una dona que fa bé la seva feina i que la seva rutina és anar a les guerres no crec que pensi que les seves accions siguin pitjor dins el conflicte. Potser sigui pitjor fora.

La vida d'una persona, diguem que té les seves parts modelades en on hi ha activitats que o les fas llavors o no les podràs fer; és a dir, ser mare per exemple. Ser mare pots ser-ho dels 30 als 50 anys, excepte vulguis adoptar, i aquests anys són molt importants per a una dona si vol fer periodisme. Són els millors anys de la seva vida però ha de decidir "si puc convertir-se en mare, possiblement no podré anar a fer algunes cobertures, etc.". Serà complicat, tret que tinguis una parella excepcional que jo, la veritat, no conec casos; conec a l'inrevés, d'homes que van a la guerra i dones que es queden a casa cuidant els fills. Aquests sí que conec bastants. Hi ha de tot tipus de models com a dones que tenen el seu treball però com viuen a la ciutat, es poden dedicar a fer coses que quan estàs fora no pots fer-ho. El que és molt estrany és que un home es vagi a fer criticar per mantenir i tenir cura d'un fill mentre la seva dona es va a la guerra. No és impossible, però és complicat.

A les zones de conflicte, i a nivell personal, creu que les dones estan menyspreades entre els companys d'ofici?

Jo porto més de 30 anys treballant en zones de conflicte i he conegut dones des del primer dia que vaig arribar al primer conflicte. He vist a les dones com amb qui es pot treballar i, de fet, he treballat amb dones. No he posat en qüestió que m'acompanyés o que no m'acompanyés per ser dona. Jo no he anat amb alguns homes perquè no em sentia segur, perquè coneixia la seva forma de treballar i no m'interessava treballar amb ells, perquè sabia que en algun moment em podia desestabilitzar emocionalment perquè eren incapaços de superar el pànic. També hi ha dones amb les que no aniria enlloc però perquè no m'agrada la seva forma de treballar. No pel fet de ser dona, sinó perquè no m'agrada la seva forma de treballar.

He treballat amb companyes que es mouen per la zona igual com em puc moure jo i em sento a gust amb elles.

Quan s'entrevista a la població civil del conflicte que estan vivint, creu que és igual de difícil tan per a la dona com per al home periodista? O, del contrari, hi ha alguna diferència?

Jo tinc un exemple. El cas d'una periodista anglosaxona que entrevistant nenes soldat no tenia sensibilitat suficient per fer l'entrevista. Li feia preguntes absolutament impertinents i estúpides; i jo, en canvi, vaig poder entrevistar aquestes mateixes nenes i vaig ser capaç de fer l'entrevista amb molt més sensibilitat que ella.

Llavors, el treballar en una zona de conflicte, un home i una dona poden tenir una forma semblant de treballar i hi ha homes que són uns antipàtics i uns estúpids i també dones que són unes antipàtiques i unes estúpides; però això, et puc assegurar que el fet de ser dona o no ser-ho no està en funció de la forma de treballar. Tu digues-me de qui estàs parlant i jo et diré "doncs amb aquesta persona jo no treballaria mai perquè no m'agrada la seva forma de treballar. Fa muntatges, enganya, etc. ".

En canvi, hi ha dones amb les que aniries a la fi del món. De fet, he treballat a l'Afganistan amb Mónica Bernabé sis anys, fent un projecte de dones i nenes forçades a casar-se i ho hem fet conjuntament, anant a zones molt conflictives de l'Afganistan. Mai vaig deixar d'anar perquè fos dona; al contrari, anàvem els

dos junts perquè era una persona que treballava bé i que connectàvem en la forma de treballar.

3. Entrevista a Érika Reija (16 de maig del 2016)

Com va arribar al periodisme de guerra?

Des de la Universitat, és un tema que m'interessava molt i solia anar a totes les conferències que podia dels corresponsals de guerra. Treballant a TVE des del 2004 pràcticament, sempre he cobert informació internacional. Les guerres són una part d'aquest tipus d'informació i era lo natural que en algun moment em toqués cobrir alguna. Almenys, jo ho vaig viure així.

Quins conflictes ha cobert? Per algun motiu en especial alguna de les cobertures?

A TVE no és el periodista el que tria una cobertura o una altra. El cap d'internacional decideix qui és el millor preparat o més idoni per a cada notícia. I també la direcció d'informatius ha de donar el vistiplau. En el meu cas va ser Óscar González com a cap d'Internacional i Fran Llorente com a director d'Informatius qui van començar a confiar-me aquest tipus de cobertures. La revolució d'Egipte el 2011 va ser, diguem, la primera situació conflictiva de gran rellevància informativa en què vaig treballar a primera línia. I, a partir d'aquí, va venir la guerra de Líbia, la d'Ucraïna, les dues últimes ofensives d'Israel a Gaza etc. He estat també en altres llocs conflictius fent reportatges que no necessàriament obren informatius. Com les faveles de Brasil i Argentina, barris perillosos de Kenya, Etiòpia o Haití ... També he cobert l'activitat de les tropes espanyoles a l'Afganistan i la vida dels refugiats sirians que escapen de la guerra al campament de Zaatari (Jordània).

Què significa per vostè el periodisme de guerra a nivell personal?

Considero que sóc una periodista especialitzada en informació internacional i que les guerres són una part essencial de la meva feina. Però no exclusiva, ja que cobreixo tot tipus de notícies. Ara mateix, sóc la corresposal de TVE per al Magrib i el Sahel: l'única corresposalia de Ràdio Televisió Espanyola a l'Àfrica. Qualsevol informació rellevant que hi hagi en aquesta zona és de la meva competència i, per descomptat, les guerres també. Com diu el gran Vicente Romero: "que un periodista es negui a anar a una guerra és com si un bomber es nega a apagar un incendi". Jo també ho veig així, és una obligació,

part del meu compromís com a periodista que desitja explicar als ciutadans el que passa en llocs rellevants. Ningú ha de veure'ns com a herois.

Quina visió té sobre aquest tipus de periodisme?

Em preocupa molt que mitjans espanyols deleguin aquest tipus de cobertures en periodistes freelance que treballen sense contracte i en condicions molt precàries. Afortunadament, Televisió Espanyola segueix enviant a periodistes de plantilla. Encara que les retallades també han afectat aquest àmbit i cada vegada hi ha menys viatges per cobertures internacionals i més breus. Això, sens dubte, afecta negativament la qualitat de la informació.

També em preocupa que molts mitjans busquin en la guerra més l'espectacle i els tirs, que les causes i el costat humà de la notícia.

Què porta a una periodista a agafar un avió i anar a un país que viu un conflicte bèl·lic?

Com he dit més amunt, crec que és una part ineludible del meu compromís ètic com a periodista, del deure d'explicar el que passa allà on hi ha notícia, amb tots els seus riscos. Crec profundament en el servei públic i a la ràdio televisió pública. Crec que ha d'haver periodistes imparcials que comptin a l'opinió pública el que està passant. Per descomptat, també i sobretot en els conflictes, per la seva especial transcendència. Si el meu mitjà considera que sóc la més idònia, pot comptar amb mi. Espero que ningú vagi a un conflicte a "viure aventures" o per un xut d'adrenalina.

Què li agrada més del seu ofici? I el que menys?

M'apassiona la possibilitat de viatjar pel món, aprendre cada dia coneixent a gent de tot tipus de cultures, ideologies, procedències ... i poder transmetre-ho. Crec que el periodisme a nivell internacional segueix sent l'ofici més bonic del món.

Lamento que es doni tan poc temps a la informació internacional i que moltes vegades es valori més la forma i l'espectacle que el contingut.

També és perillós que amb la difusió massiva de vídeos i continguts a les xarxes socials, alguns caps no considerin imprescindible desplaçar-se als llocs

de la notícia. El periodista sempre és necessari en aquests escenaris per poder contrastar i explicar el que passa de primera mà.

Li va costar molt adaptar-se al principi a aquest tipus de treball?

El que més em va costar i em costa és la preocupació de la família quan marxés a un lloc conflictiu..

Alguna situació o particularitat, positiva o negativa, que mai podrà oblidar perquè no estava “preparada” per viure-ho?

Crec que en el meu cas em va ajudar molt la preparació prèvia, estar bastants anys a la secció d'internacional abans d'enfrontar-me personalment a aquestes situacions, per saber a què em exposava. Encara que, per descomptat, hi ha coses per a les que mai arribes a estar preparada. Crec que en realitat ningú sap com reaccionarà davant de situacions límit fins que les viu. I uns ho portem millor que altres.

Personalment, m'afecta més veure el sofriment humà que els cadàvers. Però quan estic treballant, em fico 100% en el meu paper de periodista i no penso per res en mi, sinó en transmetre de la millor manera possible el que veig i el que m'expliquen els protagonistes de la notícia.

Només he plorat un cop treballant i va ser a Líbia. Em va emocionar veure la impotència dels metges en un hospital de Bengasi mentre arribaven un munt de cossos totalment carbonitzats per una explosió, cossos pels que ja ells no anaven a poder fer res. I també l'abraçada desesperat que em va donar el pare d'una de les víctimes demanant-me que li expliqués al món el que allí estava passant.

Quin és el pitjor lloc on ha estat? Per què?

Potser, el campament de refugiats de Dadaab, a Kenya, un dels més grans i oblidats del planeta. Per primera vegada vaig veure allà a nens literalment morint-se de fam per la desnutrició. I persones sense cap esperança de que les seves vides puguin millorar.

Com eren vistes les dones periodistes en els llocs on ha cobert informació de conflictes?

Moltes vegades, com una cosa rara. En països àrabs com Egipte o Líbia no entenien que jo pogués ser la cap de l'equip, quan el càmera era home i més gran que jo. També et veuen com més inofensiva, menys sospitosa i important que un home. I això pot ajudar-te a tenir més accés a la informació si saps manejar-lo.

Quina visió, a partir de la seva experiència, té sobre el paper de la dona en el periodisme de guerra? És a dir, a nivell entre els companys de professió, les dones ho tenen més complicat?, és diferent?, Són totalment igual que els homes periodistes de guerra?

Encara hi ha caps que pensen més en un home que en una dona a l'hora de cobrir un conflicte, per un cert paternalisme. I perquè saben que la dona corre un risc afegit, que són les violacions. A vegades no els queda més remei que enviar a una dona perquè les redaccions són cada vegada més femenines i perquè hi ha companys homes que no volen anar (això a mi, m'ha passat). Però un cop ets allà, crec que s'adonen que el teu treball és tan bo o més que el d'un home. No he sentit cap discriminació per part de companys d'altres mitjans. Crec que cada vegada està més normalitzada la presència de dones occidentals en aquests escenaris. I que és molt bo que així sigui.

A nivell dels ciutadans dels països en conflicte que ha cobert, quina seria la seva visió sobre el paper de la dona periodista de guerra?

Crec que les dones tenim (en general) més capacitat per empatitzar amb el patiment de les víctimes en els conflictes i això sol ser ben rebut pels ciutadans. A Líbia, per exemple, dones i homes ocupen diferents espais dins de la casa. Jo, en ser dona podia estar a la part de les dones. Però també en la dels homes, en ser occidental i no musulmana. Un home occidental té pràcticament vetat l'accés a aquesta meitat de la població que són les dones àrabs.

És difícil entrevistar als ciutadans que pateixen el conflicte?

Al contrari. La meva experiència és que moltes vegades els alleuja i volen que el món sàpiga el que està passant. Però, és clar, el periodista ha de tenir empatia, sensibilitat i guanyar-se la seva confiança. No per utilitzar-los i tenir un millor reportatge, sinó per ajudar-los. I conscienciar sobre els abusos que pugui haver-hi.

Creu que les dones periodistes estan infravalorades en aquesta professió? Per què?

No ho crec. Però potser moltes es veuen forçades a reduir la seva activitat o fer renúncies si volen ser mares i això pot influir negativament en la seva carrera. A la societat li costa molt d'entendre que un vagi a la guerra voluntàriament. Més si té fills i més si és dona. A mi, que no els tinc, molta gent m'ha preguntat si m'obliguen a anar a la guerra o quant més em paguin per anar-hi. Crec que la majoria de la gent no entén, en realitat, per què vas. Suposo que aquesta és la raó per la qual em segueixen fent entrevistes com aquesta sobre dones corresponsals.

En algun moment s'ha penedit d'agafar aquesta professió?

Mai.

Com és tornar a casa?

Difícil. I més quan tornes i el conflicte continua. Arribes a veure superficials coses que fa la teva família o els teus amics perquè saps que en una altra part del món (de vegades molt a prop) la gent està morint o lluitant per sobreviure. Tu no pots abstroure't ni oblidar-te d'ells. Però tampoc serveix de res viure amargat o jutjar a la gent per sortir i divertir-se mentre hi ha guerres. De fet, descobreixes que a la guerra, els moments d'humor són molt importants i ajuden a tots a suportar la situació. Cal intentar seguir amb la teva vida després i mantenir un cert equilibri. Ajuda, sens dubte, tenir persones al teu costat que entenguin la teva professió.

4. Entrevista a Laura Fernández (12 de maig del 2016)

Com vas arribar al periodisme de guerra o en zones de conflicte?

És un tema que sempre m'havia plantejat però em semblava somniar molt alt perquè quan vaig acabar la universitat al 2005 ja era molt complicat trobar treball, les redaccions es començaven a buidar i era molt difícil trobar algú que t'envies al conflicte. Vaig començar al diari local i quan ja portava dos anys treballant, em venia de gust anar a internacional i vaig començar a estudiar àrab a Madrid. Va ser quan vaig decidir venir a Orient Mitjà. Vaig tenir una beca per estudiar tres mesos d'àrab i conèixer una mica ja la regió. Al conèixer la regió em vaig sentir més segura de venir sola i em vaig arriscar, vaig venir com a freelance a treballar sense cap suport de cap mitjà de comunicació. Va ser un procés que tenia en ment, que volia fer i quan veus una mica l'oportunitat doncs la busques. I així va ser com vaig anar.

Deies que vas marxar sense cap mitjà de comunicació, però posteriorment vas començar a enviar notícies i a treballar amb alguns?

Sí, vaig marxar sense cap mitjà de comunicació. Vaig arribar a finals de 2011 perquè em va tirar molt el tema de la primavera àrab. Vaig començar a col·laborar en alguns reportatges a través de contactes que ja coneixia i després ja vaig anar obrint més la relació amb altres mitjans per poder continuar col·laborant.

Hi ha algun motiu en concret en relació amb els conflictes que has cobert?

Jo cobreixo Orient Mitjà perquè estic interessada en aquesta zona. No solament perquè sigui zona de conflicte, sinó pel seu passat, present i futur. Quan jo vaig arribar vaig cobrir transicions envers la primavera àrab. En aquell moment encara no hi havia guerra a Síria i el conflicte palestí-israelià és un conflicte molt encallat però no és un front de guerra constant. Diguéssim que el que he cobert són zones de conflicte però no zones de guerra. Tampoc tinc molt clara la teoria comunicativa periodística de quan s'anomena zona de guerra però aquí estem en zona de conflicte perquè hi ha guerres intermitents, perquè hi ha un país on determinades àrees estan en guerra i no pots passar...

però tampoc es viu constantment sota bombardejos ni en línies de combat; tret de la situació actual.

Què significa per a tu el periodisme de guerra a nivell personal?

Personalment fan molt de mal i costa cobrir el sentiment de les persones perquè tothom té una història dura que t'explica. Alhora, quan són moments àlgids del conflicte, la por que també se sent com a persona; tot i ser periodista professional. Inclús, en el treball diari, en el fet de travessar fronts són zones molt militaritzades amb moltíssima seguretat on sempre està la policia secreta d'allà, on sempre ets sospitós d'alguna cosa, etc. i si que d'alguna manera treballes amb certa pressió i certa por perquè no et pots moure lliurement i has d'anar amb molt de compte amb qui et relaciones. Ara mateix, a Egipte, estem veient que quedar amb els germans musulmans significa que et puguin arrestar i acusar-te de col·laborar amb els terroristes. Per exemple, això a mi sí que m'ha generat molta por cada cop que vaig a Egipte i m'ajunto amb germans musulmans que en el seu moment eren amics i ara han passat a ser terroristes per una llei.

És tot molt complex i quan creus un front, saps que depenent quina informació es toqui pots ser reportat. Amb això vull dir que treballar en aquest tipus de zones, personalment, són dures.

Recordar que treballar com a freelance implica no tenir vacances, treballar 24 hores al dia, estar pensant en quant podràs facturar el mes que ve, etc. En el periodisme de zones de conflicte és molt important que el professional descansi i desconnecti i la falta d'aquestes necessitats, provoca que puguis arribar a treballar malament i amb els anys arriba un punt que cansa. Hi ha un síndrome conegut com el 'síndrome del periodista de guerra' que si estàs completament tot el dia posat en el conflicte i en el sofriment, tard o d'hora se't pot anar una mica el cap; i ho dic totalment en serio.

Què t'agrada més de treballar en la cobertura de conflictes? I, què és el que menys t'agrada?

En realitat m'agrada tot i per això segueixo aquí. M'agrada conèixer el mosaic d'identitats de diferents persones que hi ha a Orient Mitjà; tant per religió, com per cultura com per història. M'agrada tot també perquè és molt diferent a la

nostra cultura i entendre per què pensen així, a què aspiren i què somnien. En general, el periodisme m'agrada. M'agrada explicar la realitat, conèixer-la, entendre-la, parlar amb la gent, etc. Això en relació al periodisme tant local com internacional.

En aquesta zona del món és molt més interessant des del meu punt de vista perquè aquesta zona del món tenen una història, uns referents que jo també comparteixo; per exemple, quan treballes a Jerusalem o Palestina. Parles amb testimonis i amb gent directament sobre tota la història. Tot això m'agrada.

Et diria que no m'agrada treballar en determinades situacions però quasi no tant pel contingut del que faig; sinó de la manera en la que estem treballant els freelance. Jo aquí sóc molt crítica. Crec que hem de tenir molt de compte en el tipus de professió que estem exercint perquè ser freelance és molt dur. Llavors, no és que no m'agradi algunes coses del meu treball; sinó que no m'agrada com exercim el nostre treball a vegades. Quan parlo de que no m'agrada com exercim el nostre treball, faig referència a la falta de seguretat, a vegades ni tan sols es poden cobrir tot el que un vol perquè al final cobrir aquestes zones de guerra són molt costoses i jo no em puc apropar a un front de guerra o, ni tan sols un front de guerra. Fa un mes, em volia apropar a Kilis (ciutat pertinent a Turquia) on estaven caient míssils que llançava l'Estat Islàmic. La zona estava a 40 km i jo vaig intentar anar però no aconseguia que ningú m'acompanyés perquè tenien por d'anar i la única possibilitat que tenia era de pagar un transport que costava entre 300 i 400 dòlars. Les cròniques en les paguen a una mitjana de 80 euros i, per tant, no es pot invertir en una cobertura d'un dia 400 o 500 dòlars per després cobrar 50. A això em refereixo, que a vegades no pots fer el treball que un mateix vol. En aquest cas, no vaig poder anar. També podria passar que anés i no pogués treure la informació que necessites però ni tan sols tens la possibilitat d'apropar-te amb seguretat. Jo més o menys sóc valenta però no m'arrisco en determinats punts perquè no val la pena anar a un lloc en el que jo no em sé moure. Jo sempre viatjo sola i des de fa dos anys és molt més perillós viatjar sola per la regió. Jo cada cop vaig amb més compte, no em puc moure pels llocs sola com abans feia. Això t'obliga a contractar a gent perquè t'acompanyi i això et puja molt la tarifa d'una cobertura. Quan parlo sobre que no tinc cap queixa del nostre treball; sinó de com l'exercim, em

refereixo a que en la nostra situació de freelance ens fan treballar en unes condicions no òptimes per a nosaltres però tampoc per a la informació que generem perquè també per falta de temps. Has de vendre tots els dies i no tens el temps adequat per fer una investigació en profunditat. En resum, tot això del dia a dia, a vegades, et fa plantejar cap on anem perquè ara em tingut 3 periodistes freelance segrestats a Síria i els hi pagaven 60 euros la crònica. Això és greu perquè la nostra seguretat està compromesa però si ja miréssim per l'ofici que estem oferim (la majoria estimem aquest ofici, sinó no estaríem en determinades condicions) al final la informació no és de la qualitat corresponent.

Et va costar molt adaptar-te, al principi, al tipus de treball?

La veritat és que no. Ara em venen més les queixes. Al principi estava emocionada; tot i que ho continuo estant però a vegades el cansament pesa. Ara, per exemple, fa un any que no vaig a Espanya i ara desitjo anar i desconnectar i alleujar la ment de totes les emocions que visc cada dia perquè no he tingut temps de descansar. Però des del principi no em va costar gens, ho feia amb molta il·lusió. Costa més amb el temps però perquè totes les persones necessiten un període de descans. És lògic que quan passen ja tres anys i vius a un ritme molt fort professional i personalment, es necessita un descans. Però no, no, no em va costar i ho continuo gaudint moltíssim. Tampoc m'ha costat adaptar-me a la cultura; no la comparteixo perquè són societats molt masculines on he de tenir compte amb la vestimenta, no fumar al carrer, no beure, etc. però tampoc m'ha costat.

Alguna situació o particularitat, positiva o negativa, que no podràs oblidar mai o que no estaves preparada per viure?

Uf, quina pregunta! No sé... Totes les coses m'han marcat. Però, per exemple, el tema dels refugiats ha estat una situació que ha despertat la consciència molt tard. Joestic rodejada de refugiats, amics als que estimo, i veure'ls sofrir d'aquesta manera... El veure com la gent és expulsada del seu país per una guerra, les històries dels yazidíes amb l'Estat Islàmic lo més terrible que he escoltat. Segurament totes aquestes històries, però no podria escollir una. Inclòs el dia a dia. Ara mateix estic amb un amic iraquí que està amb l'Estat

Islàmic i un altre amic que és siri i està patint la guerra de Síria. Normalitzes el dia a dia amb aquesta gent però, en realitat, els problemes dels que parles són fortíssims. Des de la mentalitat nostre, la europea, de l'estat de benestar, on parlem de coses normals, etc. però aquí, al final, el dia a dia amb els teus amics i amb la gent amb la que et relaciones estàs tractant temes d'una duresa impressionant i tot això, a mi m'ha fet relativitzar molt la vida. Suposo que totes aquestes vivències m'han marcat. M'han canviat les prioritats, la meva manera d'entendre la vida i també la capacitat de superació d'aquesta gent que està intentant sortir endavant i construir una nova vida.

En relació a imatges, el més impactant viscut i que vaig trigar diversos dies en desprendre'm de l'olor i dels somnis, va ser quan la massacre a Egipte que van matar a 200 persones i tots els cadàvers al dipòsit de cadàvers cremats. Jo mai havia vist tants cadàvers junts i aquelles imatges sí que em van impactar. Però, en aquest mateix sentit, aquest tipus d'imatges al final en la ment et queden com si fossin pel·lícules; però el contacte diari amb totes les persones que ho viuen és el que et va marcant. Crec que això és el que et canvia realment. I també el mateix sofriment dels egipcis que estaven veient com passava al seu país. Gent amb la que segueixes en contacte i t'expliquen que han matat a familiars seus. També m'ha canviat.

Segons el teu punt de vista, com creus que són vistes les dones periodistes en les zones on has realitzat les cobertures per part dels homes periodistes? I, en segon lloc, per part dels civils de la zona de conflicte?

Diferència entre companys jo no la veig. La majoria som tots joves i hi ha més dones periodistes que homes; en la zona en la que estic, a Orient Mitjà. Jo solament et parlo d'Orient Mitjà que és zona de conflicte però si diem zona de guerra, diguem que un periodista de guerra se'n va tant al conflicte d'Àfrica com el conflicte d'Orient Mitjà o com el conflicte d'Ucraïna. Llavors això és diferent. Contextualitzant-lo on jo visc, al món àrab, en quan a periodistes europeus no hi ha diferència, tots els meus companys som joves i ens coneixem.

En quan a la diferència entre home i dona per exercir la professió a Orient Mitjà, en el món àrab especialment, on són societats molt patriarcals tenim el

pro i el contra. Per exemple, la dona periodista, en el món àrab, accedeix molt fàcilment a les dones; i un home periodista no podrà mai o serà molt difícil que accedeixi a les dones. És molt difícil que un home periodista pugui tenir una entrevista amb quatre dones àrabs en una casa (Aquí es porta molt el periodisme d'entrar a una casa, prendre te i parlar; periodisme assossegat i crear un vincle de confiança). Per tant, un home periodista no ho podrà fer mai perquè no podrà estar sol amb dones àrabs.

Per una altre part, com a dones periodistes, hem de tenir molt més de compte perquè existeix un assetjament sexual dins de la societat i, això fa que si et mous sola es pugui mal interpretar; inclús amb les fonts que poden entendre malament la relació que tenen amb tu. Sembla una tonteria però pot arribar a ser pesat perquè al final et truquen i a les 12 de la nit i a la 1 de la matinada i també et proposen si vols matrimoni. No estic exagerant perquè són societats que no tenen costum de relacionar-se entre homes i dones i a estar junts; no estan acostumats a tenir una relació de dia a dia. Et parlo en termes generals perquè ara amb les noves generacions sí que va canviant. Però estudien per separat, es casen perquè les famílies els hi han presentat; és a dir, no estan acostumats a tenir contacte. Per tant, un home quan té el mínim contacte es pensa que significa alguna cosa més. Aquests codis culturals els has d'entendre i tenir una mica més de cura.

Això seria el pro i el contra. Hi ha avantatges en alguns sentit com a dona i en altres són diferents. Un altre aspecte és, per exemple jo que treballo sempre sola, al final t'acaben com protegint, et porten a tots els llocs i al final et beneficia conèixer la ciutat, la història i, com et veuen sola t'intenten protegir.

Creus que les dones periodistes estan infravalorades en aquesta professió?

Jo crec que és molt bona pregunta. No ho sé però suposo que sí, que al final a la dona periodista no se la pren tan en serio. També és veritat que les dones, en les societats patriarcals i a Europa i a Espanya que cada cop som menys, la dona sempre demana permís. Ho pensa tot molt i no està tan acostumada al domini de l'espai públic. Això és molt teòric però jo m'he anat donant compte. Em vaig donar més compte aquí que a Espanya. A Espanya quan hi havia un grup de nois i et canviaves de vorera perquè saps que et poden dir alguna

cosa; però això aquí és tan comú que al final la dona sempre està esquivant aquestes coses i l'home abasteix tot l'espai públic i ets tu qui t'has de moure perquè l'home et dirà alguna cosa; encara que sigui un elogi. Això són petites tonteries a les que estem acostumats que al final fan que, inclús en la professió, la dona periodista demana més permís, és més insegura, no està tan acostumada a sortir a l'espai públic, dubta més del que fa, etc. I l'home, en aquest sentit, tinc la sensació de que no s'ho planteja. L'home treballa i publica però això crec que és a nivell social, no solament al periodisme. L'home es posa a treballar i punt i la dona, el domini del seu espai públic, té molt més de compte. Inclús ho notes a Twitter i a les xarxes socials. Quan una dona publica un article posa "espero que agradi aquest article, etc." i termina amb punts suspensius. En canvi, un home, publica "ahir vaig estar amb els militants i aquest és l'article que he publicat". En aquest sentit veig la diferència.

Al final és l'educació cultural que hem rebut i sí que es nota en l'espai públic de com es senten, com ho dominen i no donen tantes explicacions. I he de dir que molt millor per a ells perquè a vegades els hi va millor.

Estàs d'acord amb el que diuen algunes dones periodistes envers que les dones estem més infravalorades perquè essent dona t'arrisques a violacions i vexacions a diferència dels homes?

Jo no ho veuria tant com a violació, que seria ja l'agressió extrema; sinó com l'assetjament sexual. Quan parlo d'assetjament sexual em refereixo a trucades de telèfon, que es sobrepassin quan estàs amb ells com per exemple en posar-te la mà o intentar lligar amb tu, etc. Has d'estar constantment demostrant la professionalitat, que no ets una dona sinó una periodista que has anat allà. Ho veuria més en aquest sentit. Estaria una mica d'acord amb altres periodistes que diuen això però no crec que les agressions, generalment, arribin fins aquests extrems. No ho relacionaria concretament amb el periodisme, en general la dona té la possibilitat de ser violada i s'ha de tenir molt de compte en molts àmbits de la nostra vida; però en el tema del periodisme, jo diria més que s'ha de demostrar sempre que ets una persona professional que està entrevistant a algú. I això no li passarà mai a un home. En el món àrab passa molt que un home es dirigeixi a un home i a la dona no li parli. Jo he estat amb un home al costat i que hagi parlat amb l'altre home sense dirigir-se a mi

perquè pensen que al que li deuen respecte és a l'altre home. Em refereixo més a això.

Com és la tornada a casa?

Wow! Molt contenta! Estic molt feliç i em desfaig de tot, tot i que a vegades em toca treballar a Espanya que també costa. Però sento que torno a un món molt confortable en el que no he d'estar pendent absolutament de res i em deixo caure. També et dic que si visqués a Espanya, trobaria a faltar Orient Mitjà. Jo aquí (a Orient Mitjà) estic feliç però és molt important tornar al niu. És molt important tornar on no t'has de preocupar de res, on els codis socials són els mateixos, on esta la teva família, on no has de preocupar-te en mantenir les bones formes,... És molt important tornar a la zona de confort, al niu. Em sento molt bé i m'agrada molt. Jo sóc molt amant de la gresca i aquí hem de tenir molt de compte perquè no pots beure, no pots fer gaire i quan torno a Espanya ho aprofito.

Per acabar, alguna valoració que vulguis fer o algun aspecte que vulguis destacar com a final d'entrevista?

M'agradaria comentar una cosa però no sé si contradic tots els debats mediàtics que hi ha. A mi m'agradaria referir-me una sèrie d' aspectes que em semblen importants: la primera que no és el mateix el periodista de conflicte que el periodista de guerra. Que no és el mateix la cobertura d'un conflicte que la corresponsalia i que el suport que ha de tenir una persona que viu en una zona hostil, com pot ser el món àrab, ha de tenir un suport professional que ara mateix no tenim. Quan parlem de professionals em refereixo als drets del treballador. Són gent que necessiten cert descans (i això no sempre es pot tenir quan som periodistes freelance). A mi m'agradaria destacar això. No és el mateix tenir base a Espanya i anar a una cobertura d'un conflicte dos mesos i tornar a la base que la gent que vivim aquí. M'agradaria destacar-ho en quan a les necessitats i al què significa aquest tipus de periodisme, que sembla que moltes vegades ens enfoquem solament en la guerra, però al final el corresponsal t'explica l'abans i el després (que també és important). Tots som importants i crec que a vegades se'ns oblidia. A més, el periodista freelance té major repercussió en els mitjans quan el cim informatiu està alt i normalment

sol ser per conflicte. Però abans de tot això, el periodista ha de viure allà i ha de seguir treballant i aquest seguiment de la notícia i de la societat també és important. En el món en el que estem ara, amb tantíssima informació, em sembla que també és molt important explicar-ho i valorar-ho; i això a Espanya crec que no ho tenim. A banda, a Espanya, el periodisme internacional està bastant fora però tinc l'esperança de que les noves generacions, com cada cop viatgen més, s'interessin més pel periodisme internacional. És una pena la poca aposta pel periodisme internacional a Espanya, en un món tant globalitzat i on necessitem entendre uns dels altres i estem interconnectats. A mi això em sorprèn.

5. Entrevista Laura J. Varo (17 de maig del 2016)

Com va arribar al periodisme de guerra?

Vaig arribar bàsicament perquè volia. Jo des de sempre volia estudiar periodisme, volia ser periodista i treballar en zones de conflicte. Des de que vaig començar la carrera ja vaig estar treballant i després d'acabar-la vaig demanar treballar a redaccions fent periodisme local, regional i nacional aquí a Espanya. En un moment determinat vaig decidir que allò no m'acabava d'arribar i que tampoc em donava les satisfaccions professionals i econòmiques que em podrien mantenir aquí i vaig decidir marxar i provar sort al Líban, que era un país al que des de fa temps volia anar. La situació era propícia amb el conflicte de Síria i allà vaig començar i fins a dia d'avui.

Quins conflictes ha cobert? Per algun motiu en especial alguna de les cobertures?

Com conflicte viu, situació de guerra oberta oficialment, he estat a Síria, Iraq i Líbia. D'altra banda, he cobert també situacions de conflicte de baixa intensitat, per dir-ho d'alguna manera, al Líban i a Tunísia, que estic actualment. Després he cobert altres situacions com Xipre, però això ja més conflictes socials; tot i que sempre vinculat a conflictes.

Referent a la pregunta envers algun motiu especial, jo sempre m'he sentit molt vinculada al món àrab-islàmic, sóc de Melilla i llavors la realitat àrab-islàmica la he viscut sempre a casa. Molts periodistes espanyols es senten atrets per Amèrica Llatina però a mi mai m'ha cridat l'atenció. El cas d'Orient Mitjà, ocorria una mica el mateix. Sempre m'havia agradat, m'havia interessat la situació allí de conflicte polític-social des d'un punt de vista informatiu, geoestratègic, etc. i per això vaig decidir anar a aquella zona. Amb el Líban, era un país que al 2005 va viure la seva revolució i jo ho vaig viure molt de prop perquè estava estudiant allà i ho vam seguir bastant des de la facultat i el tema de les revoltes ho tractàvem des de l'assignatura d'internacional. Després va estallar la guerra de 2006 que també vaig viure molt de prop i em cridava molt l'atenció. També era un moment que semblava que les coses s'explicaven molt i donava la sensació de que allò continuava. Líban, en concret, era un escenari que semblava que podia ocórrer alguna cosa de nou i allí em vaig quedar.

Què significa per vostè, a nivell personal, el periodisme de guerra?

A mi no m'agrada anomenar-lo periodisme de guerra, prefereixo dir-li periodisme de conflicte. Això de que sigui una guerra i de que et tinguis que veure envoltat en determinades situacions, per mi és totalment no accidental però inconvenients de l'ofici. Jo entenc el conflicte com a motor social i és el que produeix el canvi i serveix, almenys a mi em serveix, per intentar entendre què ocorre en un lloc i indagar en el passat del lloc. És a dir, els conflictes actuals sempre provenen de situacions anteriors i t'ajuden a explicar i entendre que va ocórrer. Quan alguna cosa passa en algun lloc, tens la oportunitat d'explicar per què ha passat i això et torna al passat. A més, et permet també una mica jugar a veure com es pot desenvolupar això; com una espècie de misteri. A mi m'agrada molt. Crec que l'estancament en qualsevol societat (americana, europea o oriental), és puro conformisme. El conflicte, en canvi, si; i una guerra és el màxim exponent del conflicte, a la fi.

Què és el que més t'agrada de la professió? I el que menys?

El que no m'agrada són les condicions de treball, principalment. Després hi ha moltes altres coses que no m'agraden però acaben tenint a veure amb les condicions de treball. Ja no solament la desprotecció o que són situacions física i psicològicament dures; sinó el fet de que costi tant, per exemple, col·locar determinades informacions de determinades regions; de que et tinguis que retrotraure contínuament per determinades informacions a coses que has explicat un i mil cops perquè sembla ser que no es cobreix de la manera correcta perquè al públic acabi entenent què esta succeint, etc. Aquest tipus de coses són les que destacaria.

Després, òbviament, està el factor humà. T'afectes a un drama molt fort i això acaba passant factura, entre d'altres coses perquè tu no tens la vida que té la immensa majoria de la gent amb la que interactues, amb la del treball i això provoca un cert malestar en la teva vida diària que també passa factura.

El que més m'agrada és la oportunitat de viure en primera persona i de tenir un accés privilegiat a un tipus de fenòmens que són els que funcionen com a motor del canvi social. Ja no del canvi social a nivell intern, sinó també com

estem veient ara, a nivell global. El que ha ocorregut aquests últims anys, bàsicament una reestructuració de fronteres que trenca totalment amb la geopolítica establerta després de la II Guerra Mundial; si m'apures, després de la I Guerra Mundial. Això, el que hem estat allí, ho hem viscut i ho hem explicat en primera persona; la oportunitat per a mi és com un enorme privilegi.

Et va costar molt adaptar-te al principi?

Jo vull pensar que no em va costar massa. Jo crec que no em va costar. Venia ja de tenir una rutina amb un nivell d'estres molt elevat perquè ja venia de treballar als mitjans, he passat tota la meva vida en una societat semblant a aquella a la que m'he enfrontat; per tant, no he tingut un xoc cultural massa gran, portava molts anys vivint sola i en unes condicions que no eren les mateixes a quan vivia amb mons pares, etc. Sí crec, en canvi, que és possible que el ritme tingués majors conseqüències de les que jo podria haver previst, en cert sentit. Diguéssim que, sobretot pel nivell de treball tant alt i un ritme de pressió autoimposada molt alta; perquè al treballar sola, no tens una redacció, no tens companys dels que puguis tirar en qualsevol moment, etc. i vas accelerada i en un moment determinat has de parar perquè el cos ja no et dóna més de si.

Com creus que són vistes les dones periodistes en els llocs on has cobert conflictes, a nivell entre companys de treball i, per una altra banda, de la població civil?

Doncs és complicat. Entre companys no hi ha cap diferència en la qual tu puguis apreciar a priori. Insisteixo, entre companys. Després sí que hi ha comentaris com que a la dona ens resulta més fàcil contactar amb diferents fonts; sobretot en països on la dona està vista de forma privilegiada, comentaris de que solen ser més simpàtics amb tu per ser dona, etc. Aquests comentaris els tens. També, no sé fins a quin punt, podria haver una diferència entre la percepció de la valentia, entre cometes. Els homes sembla que són vistos amb més llanço perquè, no sé a que es deu però sembla ser que quan estan al front, almenys mediàticament, el resultat del seu treball està més exposat que el nostre; perquè no he trobat diferències entre homes i dones cobrint el front. Sí que és cert també que entre els companys existeix una alta

estima a les dones que hem anat a cobrir conflictes. Jo crec que no hauria de ser així, que allà ens la juguem tots i ja està.

Després, entre la gent local, sí que tenim una espècie de fortuna estranya perquè no terminen de veure't com a dona però, òbviament, tampoc et veuen com a home. No saben molt bé on ubicar-te. A vegades tens moltes restriccions per ser dona però s'aconsegueixen sortejar. (per exemple, quan vols anar a un front, molts cops necessiten una logística i coses tan absurdes com "no tenim serveis per a dones"). També et portes moltes sorpreses perquè no estan acostumats a que una dona estigui entre ells. Sí que tenen una actitud més protectora, al mateix temps que t'estan considerant quasi tan valenta com ells. No crec que pogués definir-ho però sí que tens la sensació de tenir un paper estrany.

Alhora, el tipus d'accés a la informació també és diferent. No solament com m'has comentat d'accedir a la informació de dones i nens, etc. sinó també inclús la informació que s'obté dels homes. Jo sí he notat que, partint de que les dones preguntem coses distintes i les converses que establim amb els homes són diferents, quan parles amb els homes es sinceren i t'expliquen certes coses que a un home periodista no explicarien perquè es posa en risc la seva masculinitat. És a dir, un milicià amb una dona no té perquè fer-se el valent i si t'ha de dir que té por, t'ho dirà. A un home periodista, segurament li digui, però possiblement no a la primera. L'actitud que es té de cara a un home o a una dona periodista, per part d'un milicià, és diferent i la informació que se n'obté d'ells també és distinta.

Creus que les dones periodistes estan infravalorades en aquesta professió?

Jo no crec que estiguem infravalorades. Jo crec que si la dona està infravalorada en aquest treball és perquè esta infravalorada en tota la societat. No sé fins a quin punt és una qüestió de l'estructura mediàtica i no sistèmica. Quan parlo de sistèmica ens incloc a nosaltres. És a dir, si tu et fixes, segurament trobaràs entre els periodistes que cobreixen conflictes, que els homes són moltíssim més actius que les dones en relació a les xarxes socials i

que es donen moltíssima més publicitat. Si llegeixes notícies i cròniques escrites per homes i per dones, segurament et donaràs compte de que la majoria dels titulars escrits per homes són més sensacionalistes que els de les dones. Dins de la crònica, tot i estar firmades des del mateix lloc i inclús que els dos periodistes hagin cobert la mateixa informació, trobaràs molt més detalls violents en la crònica escrita per l'home que per la dona. Què ocorre? En la informació de conflictes, per desgràcia, importa molt més la foto, els disparats, etc. que parar-se a pensar i intentar esbrinar què està passant i posar altres veus que no siguin la de quants disparats estic fent, etc. Crec que la dona, en general a la societat, ens tallem molt més, pel que sigui com l'educació, cultura, etc. Crec que nosaltres ens exposem menys però perquè també considerem que no és necessari.

Com és tornar a casa?

(Riu) Jo encara no he tornat. Torno per vacances i vaig passar l'any passat uns mesos a Espanya però sabia que tornaria a marxar. Vaig seguir treballant i viatjant. Per mi, en el període dels mesos que vaig estar, que és quan més temps he passat a Espanya, va ser complicat en el sentit de que jo portava 3 anys vivint en un país estranger i em sorprenia, fins i tot, que la gent parlés el meu idioma. Després, especialment si estàs en una regió tensa, és molt personal però t'acostumes a viure amb un nivell de tensió alt, i quan arribes a un lloc en el que sembla que no està passant res i que tot funciona, normalment, estàs una mica desconcertada. Una de les coses que més comentava era que no em podia creure que ara pogués cuinar i posar les coses al congelador; però perquè m'he passat tres anys vivint a un país on no hi ha llum les 24 hores del dia i, per tant, no pots utilitzar-lo. Per mi, el xoc cultural ha estat major quan he tornat a Espanya que quan he marxat. Després, la tornada a casa, encara que sigui per vacances, el tema de converses amb els pares i amics es va deixant més perquè hi ha una bretxa on les seves preocupacions són molt diferents a les meves. Amb la família, per una banda estan molt orgullosos però per l'altra, estan bojós perquè ho deixi i torni.

T'has penedit en algun moment d'haver escollit cobrir zones de conflicte?

No. Si m'hagués penedit, hagués parat.